UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 30 13 11 017 1

PL
248
S587A17
1826

al-Siwasi, Mustafa ibn Abi
Bakr
Tuhfe-'i ziba

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

5015

20/156

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/tufeizbswsm00swsm

al-Sīwāsī, Muṣṭafá ibn Abī Bakr

١٢٨٥

صاحب ومالك حافظ علي الوهبي

Tuḥfe-i zībā

به بكسر الباء العجمية والهاء الاصلي بمعنى الحسن ... تركيب اثوه ... سحر ميوه معروفه ... بونيكم در

همين وهمان كلاهما بمعنى فقط وهم بمعنى ... وهمه

به وبجى وا وبلى ... وهذه اربع كلمات التخوف

همه بمعنى الجميع وجمع هكلنان هركز بمعنى فقط هيچ بمعنى العدم

ها بمعنى احفظ

... بمعنى الهاء الجزائية ...

وبجى بمعنى القفا ... والبعد ... بكسر الباء الفارسي بمعنى القدام

واما بكسره الجيم العربية فمعنى الزيادة واما بغير تصريح ...

العقرب وغيرها

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد اول الله عظیم الشانه / قیلدی تعلیم بیان انسانه
روح فخر الرسله الف صلوة / وحی حق ایله کتوردی آیات
آل واصحابه درود بسیار / ایلدی هر بری نقل آثار
بعدذا باعث تفصیل وبیان / سبب نظم لغات سه زبان
خیلی وقت اولدیکه بو عبد کمین / روم وایرانده ایدوب سیر زمین
کیتمشدم عربستانه مکر / اولدی خواهشله درونم مضطر
بعض احباب محاسن اندیش / دیدی خاطرده ندر بو تشویش
مصره کیت مصره که صالمش سایه / انده بر آصف کردون پایه
وزرا ایچره اودر یکتنا / بلکه بو ملك جهانده یکتا
فیض حسن نظری بدرا کسیر / نیل احسانی ایدر عالمی سیر
شان واحسانی انك نا محصور / عرب وروم وعجمده مشهور
شمدی قول قول چکیلوب اهل هنر / هب محمد علی پاشایه کیدر
درکه دولتیدر کهف امان / افتخار ایتمده انکله زمان
کر محمد علی دینسه فرضا / مصرك اطفالی ایدر ترك بکا
ایلمش درکهنی جای وپناه / عدل وداد وکرم وامن ورفاه
قیلدی بر نبذه شانن تقریر / کوش ایدوب وصفنی باصدق ضمیر

UNIVERSITY OF TORONTO
PL
248
S87A
1826

میل ایدوب باب وزیر عصره | والئ کشور ملك مصره
دامن لطفنه اولدم رومال | افتابه چکیلوب ذره مثال
ابندی خدّام کرامیله کزر | شعر وانشایه مناسب سوزلر
جمله نك شوق درونی درکار | یعنی کسب هنره خواهشی وار
خاطره کلدی بو رعنا معنا | که یازم بر اثر نو پیدا
دور ایدوب راحهٔ کتابنده | بنده کانی اوقیسون بابنده
تا که رغبت ایده میر عباس | سبط دستور کرم استیناس
دائما فیض خدای منان | ایده او تازه نهالی ریان
چونکه بو نیت خیرا بندی ظهور | باشلدم ایلمکه طرح سطور
طرز ترکیبده جمال انشا | اوچ لسان اوزره اولور جلوه نما
اولدی بو تحفهٔ زیبا موسوم | اوچ لغت اوزره سرا پا منظوم
بری اوزره یازلدی معطوف | بعض لفظ اولدی بیانه مصروف
قیلدم اکمال ایدیجك بالتعظیم | خاك ایوان وزیره تقدیم
اولدی منظور نکاه انعام | ابندی نقصانی لطفی اتمام
عمر واقبالنی افزون ایده حق | ایده اعداسنه غالب مطلق
ارتوره دبدبه ودارا تن | شرق وغربه کوتره رایاتن
بوی نصرتله ایده باد نسیم | پرچم طوغنی دائم تشمیم
سایهٔ شاه جهانده مولا | ایده کوندن کونه شان اعلا
بو تفاخر سکا بسدر حیرت | ایده سن بویله وزیره خدمت

حرف الالف الممدوده

تکبرید ر الله و یزدان و خدا | اولولق یعنی بزرکی کبریا

اولدی پیغمبر خبرجی ونبی
جمعیدر پیغمبران وانبیا

نهج ومنهاج طریق وراه یول
کوستریجیدر دلیل ورهنما

یردیمکدر ارض وغبرا وزمین
کوك دیمکدر آسمان اویله سما

آی دیمك معناسنه ماه وقمر
آفتاب اولدی کونش اویله ذکا

یلدزه نجم وستاره دیدیلر
یلك اوفقچه کوربنن یلدزسها

دیدی مجره اول صمان اوغروسنه
فارسیجه کهکشان دیرلر اکا

دیندی پروین وثریا اورکره
طوغیجی طالع دخی طلعتنما

نور معناسی دلیل ورهنما
روشنائی اولدی ایدنلق سنا

روزن مخصوص آدی مشکاتدر
یعنی مصباح وچراغه اوله جا

ابکینه وزجاجه شیشه در
کوکب واختر دیرم یلدزسکا

معنیٔ دری درخشان دیمه در
یعنی پارلاقدر اولور ظلمزدا

یاقق اولدی معنیٔ افروختن
اویله ایقاد ایلمك دیرلر اکا

بیل درخت اولدی شجر اویله اغاج
قوتلو فرخنده مبارك دیمه ها

اولدی معنای یکاد زیتها
بیل قریب اولور ویره زیتی ضیا

ایت نورك مألن سویلدم
کل تبرك ایچون اوقو دائما

اودیمك معناسنه بیت وسرا
ابن قنده دردیمك اویله بجا

دیدیلر سیمرغ عنقا قوشنه
ممکن معدومدر اویله هما

ضحك وخنده کولمه دیرلر ایمش
اغلمه کریه دخی اویله بکا

اولدی ایدنلق ضیا وروشنی
بیل قراکو ظلمت وتارودجا

اولدی معنای پذیرفتن قبول
بیل دیلك اولدی نیاز اویله رجا

سایه کولکه دیمه درظل اویله در
بیل صغنمقدر پناه والتجا

بویله کوچك قطعه لر یازدمکده تا | اوقیوب اوصانمسون اول مهلقا
فاعلاتن فاعلاتن فاعلن | دقت ایتسکه اولمیه سعیك هبا

حرف الباء مع المد

اولدی آهسته تأنی یاب یاب | ایومکه تعجیل دی اویله شتاب
ایلکدر اوّل نخستین اویله در | صانی معناسی شمار اویله حساب
صورمق استفسار و پرسیدن ایمش | پرسش اومعنایه در پاسخ جواب
شیشه قاروره دخی مینا ایمش | باده وصهبا دیمك خمر وشراب
اویانق بیدار و مستیقظ دیمك | نوم اویخو درهم اومعنایه خواب
غیث باران اولدی یغمورك ادی | هم مطر اویله بولت ابر وسحاب
برق وبخنونه دیمشلر شمشکه | پارلامق تابیدن اویله لمع وتاب
قید وبند در باغ وصوبندی عرم | فارسیده دیندی اکا بندآب
قوجه لق پیری دخی شیب ومشیب | تازه لك اولدی جوانی وشباب
آمدن کلمك مجیئت اویله در | کیتمکه رفتن دینور اویله ذهاب
نار وآتش اود دیمك معناسنه | ما صودر فارسیده دیندی آب
ریح یلدر فارسیده دیندی باد | خاك طپراقدر دخی اویله تراب
باز کردیدن کیرو دونمك ایمش | اویله ایمش رجعت وعود وایاب
اجدل و بازی طوغانك اسمیدر | نسر کرکس اویله طوشنجل عقاب
نمل ومور اولدی قریجه نك ادی | سینکه دیندی مکس اویله ذباب
حرز وتعویذ وپناه اونسخه کم | بوینه تعلیق ایدوب دیرلر حجاب
معنیء یاقوت سیاله شراب | هم اومعنایه دینور لعل مذاب
قمقمه اولدی کلابدانك ادی | اولدی ماء الورد کل صویی کلاب

خالص وصافی دیمك پاکیزه در | دینلدی خالص مسکه امامشکناب
نجم ثاقب اختر تابنده در | شعله افشان آتشه دیرلر شهاب
اولدی کوراب وسراب اوتسنه کیم | تشنه وظمآن کوروب ظن ایلراب
ایش دیمك معناسی کردار وعمل | جرو پاداش اولدی معنای ثواب
خاطرین رنجیده قیلمه کمسه نك | ممکن اولدقجه دل ویرانی یاب
فاعلاتن فاعلاتن فاعلن | تحفهٔ منظومه در اشبو کتاب

حرف الباء مع المد

سفر معناسی لغتلرده کتاب | سوزلنن سوزه دی گفتار وخطاب
موجدر جوش وخروشی بحرك | طالغه معناسنه اولدی خیزاب
لیل وشب اولدی کیجه ای ایشغی | اولدی قمر دخی اوله مهتاب
خیمه چادر دیمه در چتر اوله | ایپ رسن اولدی اومعنایه طناب
معنیٔ لطف نوازش معلوم | دیندی انجتمکه آزار وعتاب
لحیه معناسی صقل ریش اوله | بویه در رنك دخی صبغ وخضاب
یك سیاه اسوده غربیب اما | قارغه زاغ اولدی اومعنایه غراب
گنج موکنج اولدی دفینه اوله | اولدی ویرانه دیمك بیت خراب
آبله دینلدی قبارجق ادینه | اولدی صو اوزره قبارجقده حباب
احمق اولدرکه یاقوب کندو مومین | ایدر ایل مالنی هر کیجه حساب

حرف الباء

یالکی اودك زبانه والهب | هیمه در اودون اومعنایه حطب
یل قوری اوزوم مویز اوله زبیب | اولدی یاش اوزمده انکور وعنب
دیرمکه چیدن دی اوله اجتنا | تمر خرما تازه سی اولدی رطب

لفظ کل اولشدر استغراق ایچون　　فارسی دیندی همه ترکیده هب
سنك طاش معناسنه اوله حجر　　چوب اغاج معناسنه اوله خشب
بك زیاده شادمان اولق بطر　　حزن وشادیدن اولان خفت طرب
نفخ اوفورمکدر دمیدن اوله در　　نی قمش اولدی اومعنایه قصب
اوکجه معناسی عقب پی اوله در　　هم سکیر پیدر اومعنایه عصب
سیم وزرد دیندی کمشله التونه　　اوّله دی فضه ثانی یه ذهب
لطمه سیلی اورمه در ضرب وزدن　　اولدی اموختن تعلم علم ادب
ایلرك کوکسلیکیدر سینه بند　　اوله مصریلرده مستعمل لبب
بیل بزرکی وسیادت اولولق　　صوی دیمك معناسنه امانسب
اطلبوا ما مولکم عند الحسان　　ایلك امیدی کوزلّردن طلب

حرف الباء

عاقل وهوشمندی دیندی اریب　　اولدی بالاصل اولان حسیب ونجیب
مقتدا پیشوادر اوله امام　　خطبه خوان خطبه اوقوجی خطیب
حفظ ایدن حافظ نکهباندر　　کوزه دیجی دیمکدر اوله رقیب
زند کانی کچنمه عیش اوله　　یول فراخ ایمش اوله دیمه رحیب
نجل وفرزند اوغل اوکی اوغله　　دی پسندر هم اوله دیمه ربیب
اولدی کسکین قلیج حسام اما　　بشغ بران دیمك مال قضیب
اولدی کریان واغلیان باکی　　اوله فریاد کننده اولدی نحیب
حب سوکی ودوستی اما　　دینلدی محبوب وسوکیلی یه حبیب
دب اهسته جه اولان رفتار　　اوله یاب یاب یوریمك اولدی دبیب
حصه پای اولدی وایه در اوله　　هم اومعنایه دیندی حظ ونصیب

علم وشعره ادب دینور اما | حسن خلقی اولان دیمکدر ادیب

حرف التاء مع المد

اوت کیاه اولدی اومعنایه نبات | طورمه معناسی درنك اوله ثبات
معنی فرزند وابن اولدی اوغل | دختران قزلر اومعنایه بنات
نوجوان دیمك دلو قانلو فتا | تازه محبوبه ایمش اما فتات
بت صنم ترکیده پوت دیرلر کا | بونلرآدی لات وعزا ومنات
کبر کافر در مجوس آتش پرست | بر بیوك بتخانه آدی سومنات
اویومق خوابیدن اوله دررقود | راحت وآرامه دیرلرمش سبات
اکری کج اعوج اومعنایه ایمش | بیلردونا اولدی مضاعف ایکی قات
سنك هموار بندی دوزاولان طاشه | صخرهٔ ملسا دیمك اوله صفات
قوم دیمك معناسنه در رمل وریك | سنك خرده اوفه جق طاشدر حصات
بك ایو مزراغه رمح سمهری | دیندی اما قارغی آدیدر قنات
بوستان مفهوم مبدر بستان دیمك | شامده بر بستانه دیرلر زرعات
آجی صو تلخابه وملح واجاج | خوشگوار صویه دینور عذب وفرات
قدر قزغان تنجره معناسی دیك | برلی قزغانلر قدور راسیات
اولدی لاطائل دیمك بی فائده | باطل وبیهوده سوزلر ترهات
اولدی بونو قطعهٔ فیض آورم | طالبان علم ایچون آب حیات

حرف الثاء

بجری نامرد ایمش اوله کنبوث | دی جوان مرد وکریمه دهموث
بث ونشر اولدی طاغتمق اما | اولدی کسترده دیمکده مبثوث
تبزده سنه لی ادم دیمه در | اوله محمومه دینورمش مغوث

یل یکی نسنه وجوده کلمك / یعنی پیدا شدن چیز حدوث
خسته لك دعث ودخی بیماری / خسته معناسی مریض ومدعوث
اولدی مفهوم فرستاده دیمك / کوندرلمش دیمه اوله مبعوث
بث سپش اولدی دخی قمل اوله / کیك دیرلریره یه هم برغوث

حرف الجیم مع المد

اولدی اکلیل ایله افسر دیمه تاج / پارلیان یعنی درخشان وهاج
شب تاریك قرا کوکیجه در / عربی ترجمه سی لیله داج
سطح طام اولدی دخی بام اوله / نردبان سلّم ایمش هم معراج
درب صوقاغه دی اما دربند / طاغ یولی یول دخی راه ومنهاج
اولدی فرسخ دیمه فرسنك اما / دیندی یوللرده اولان میله اغاج
استخوان اولدی کمك عظم اوله / پیل فیل وکمکی اسمده عاج
اولدی قیمت دیمه معناسی بها / نرخ سعر اولدی دخی اوله رواج
بافتندر طوقومق نسج اوله / چلها بافندر اوله نساج
متکبر دیمه خودبین اما / اوله ششکین اولان آدم نفاج
اولدی عریان وبرهنه چپلاق / جایع وکرسنه معناسیدر آج
غیث ویغموره دی باران اوله / اولدی باران فراوان ثجاج
سالیانه دیمه ییل ویرکیسیدر / اولدی جزیه ایله یر خرجی خراج
قامت شاهد استعداده / اولدی بو قطعه قبای دیباج

حرف الجیم

قصد وآهنك ایلمك معناسی حج / رفع صوت تلبیه ایتمکده عج
هدی قربان اولدی خونش ریختن / یعنی قربان قانی دوکمکده ثج

قلع وبركندن قوپارمق دیمه در — دی شكافتن یارمغه هم اویله بج

یل كبكش یولدر دیمه راه فراخ — ایكی طاغ بیننده واسع یوله فج

هز وتحریك ایلمك صرصمق دیمك — اولدی جنبانیدن اومعنایه رج

حتی سویلرسویلسه عاقل اولان — سو یلمز سه ایلمز بیهوده بج

حرف الحاء

خوركونش معناسنه دراویله یوح — اشكار اوله هویدا ووضوح

جان اوكه حیوان انكله زنده در — دیدیلر اوجوهرا چون نفس وروح

چاشت قوشلقدر غدات اویله دیمك — دیندی قوشلق ایچلن خمره صبوح

طرح آتمق اویله در انداختن — سخت اولان یای وكمانه دی طروح

سانح اوصیده دیكه طاغده اوله — ضدی بارحدر ظهورایتمك سنوح

دیندی هارنلق ایدن اسبه حرون — آتلرك سركشلكی اولدی جموح

مختصردر قطعه اما بك مفید — یعنی هر بر بیتی پرفیض فتوح

حرف الخاء

خوب معناسی كوزل اویله ملیح — ادیندی چركین ادمه زشت وقبیح

طاسه لواندر وهناك اویله حزین — كوكلی خوش اولانده دلشادوفریح

كذب یالاندر دیمه اویله دروغ — راست كرچكدرا ومعنایه صحیح

یل جومرد ادم جوانمرد وجواد — ناكسه دیندی خسیس اویله شحیح

تنك طاراولدی دخی ضیق اویله دز — هم فراخ اولدی كبكش اویله وسیع

فكرو اندیشه دوشنمه ادیدر — طوغریدر راست صواب اویله نجیح

مروحه یلپازه اویله بادزن — روح آرام ایلمك یل بادوریح

فاعلاتن فاعلاتن فاعلات — جهلدن قورتل كه اوله سن مستریح

حرف الخاء مع المد

قرن بوینوز دیمه آنك كبی شاخ
شعبه وغصن بوداقدر دخی شاخ

دی كرا نپای ایاغی پك یوكه
هم او معنایه كلورمش شرداخ

طاغ باشی راس جبلدر سركوه
اویله هم غره‌سی اسنك شمراخ

اولدی معتوه بونامش فرتوت
شیخ پیر وقوجه جمعی اشیاخ

پك صاغر اصلخ وناشنوا در
چرك كوشه‌دبوراما صملاخ

دادخواه آدم ایمش مستصرخ
اولدی فریادی آنك استصراخ

آل اوقو تحفه‌یی كل بی تكلیف
جانك استرایسه قبل استنساخ

حرف الخاء

پخته پشمش دیمه اویله مطبوخ
اولدی آلوده بولشمش ملطوخ

بوزمغه باز شكافتن دیرلر
فسخ ونقض اولدی بوزلمش مفسوخ

نسخ واثبات وازاله كردن
صوزنی نقل اولنا ندر منسوخ

بر كوزل نسنه اولنسه تحویل
صورت زشته دنبورمش ممسوخ

نفخه اوفورمك وششمك اویله
اولدی ششمان دیمه اما منفوخ

حرف الدال مع المد

دل كوكلدر عربجه دیندی فؤاد
راستی طوغریلقدر اویله سداد

آشتی در بارشمه صلح اویله
جنك وحرب وستیز اولدی عناد

سونمك افسردن اولدی اویله خمود
كولده خاكستر ایمش اویله رماد

اسمی پروانه‌نك فراشه ایمش
یل ملخدر چكركه اویله جراد

هفتكاندر معادن سبعه
یل فلزات سبعه اولدی مراد

محبره دی دواته یعنی دویت
هم مركب ایمش زكاب ومداد

نسل دول دوش دراویله ذریت | دیندی جرثومه اصله ایله نژاد
یادینکویه دیندی ذکر جمیل | نام نیکو دیمك ایمش کوزل آد
پای پس دی اساسه اویله تمل | دی درك اسمنه ستون وعماد
وقت بی حاصله دینور ضایع | قبل کذشته زمانی پیش نهاد
اسم ونامك مآلی اولمش آد | یالکز فرد وجمعیدر افراد
اولدی صایی عدد شمار اویله | چوق عدد عدد وجمعیدر اعداد
عده در ایشه یارایان نسنه | دیندی آماده ایتمکه اعداد
سلم وزد بانه چقمه صعود | دیندی وادی یه اینمکه اصعاد
سعد وفرخنده کی مبارکلك | قوتلقلق مآلیدر اسعاد
رفد بخشش دیمکدر اویله عطا | بخش واعطا دیمك اولور ارفاد
یاوری یاردم اولدی اویله مدد | دیندی بخش مداد ایچون امداد
نقد ودرهمده آقچه در اما | یك ایو آقچه صایجی نقاد
اولدی ملحد مضلل وکمراه | دین حقه مخالفت الحاد
توز کبی نسنه در هبا اما | یل هوایه اغان ایمش برباد
اولدی اماسن دیمك ششمك | هم غضبدن قبارمه اسمبداد
زیر دستان دیمك رعایادر | عدل ایمش داد وظلم ایمش بیداد
ایکی نقاش مشتهر اسمی | اولدی مانی بری بری بهزاد
اولور البنده خصمنه غالب | حضرت حقدن ایدن استمداد

حرف الدال

حد وپایان دیمه صولکجی حدود | منتهاسی یلنندر محدود
خدیکا فرخ دیمه درداغ خداد | داغدار اولدی مآل مخدود

حفره یارق دیمه دراویله شکاف | دیدیلر یاریغیدر اخدود
کولکه یه سایه دینور ظل اویله | دی چکلمش ایسه ظل ممدود
کشت اکین اولدی دخی زرع اویله | بسل بچلمش درو یده محصود
معزو پز دیمه چپدر اما | طاغ کچیسی پز کوهی فرمود
ایری یاری دی درشت اندامه | اویله انداملو دیمکدر مسود
اولدی یالدزلی مذهب اما | اویله آلتون صوامه زراندود
سرکه معنا سنه در خل اما | کوب دیملک خم ایمش اویله ارقود

حرف الدال

هست وار دردیملك دخی موجود | یوغ معدوم ایمش دخی نابود
کشدیده تیشه دینور اما | اویله ضایع اولان ایمش مفقود
طوتمش ازبرده یاد داشته در | اولدی خاطرنشان اولان مفوْد
علت کبده دیندی دردجکر | مبتلاسی اولان ایمش مکبود
دیندی کالا متاعه اویله قماش | استف اولمشه دینور منضود
دیندی بیع وشرایه داد وستد | یعنی آلش ویرش دیملك مقصود
اولدی تاجر دیمکده سوداکر | خسرد بندی زیانه فایده سود
دیندی آزویرکی یه عطاءٌ قلیل | بخشش اندك اویله در منکود

حرف الدال

یالکز دریکانه اویله وحید | اولدی یکتا دیملك مآل فرید
شعر منظوم اولان سخن اما | نظم مخصوصك آدی اولدی قصید
اولدی انشاد خواندن اشعار | اوقنان شعرك آدی اولدی نشید
آتش افروز طوتزق آدیدر | هم او معنایه در وقود ووقید

اولدی بصد رمه کوشت خشکیده / قوریمش ات دیمکده اولدی قدید
اولدی آماده درد بیمك حاضر / هم او معنایه اولدی لفظ عتید
اولدی خدمتجی کوله لر ولدان / اولدی نوزاد اولان چوجقده ولید
رك طمردر عرق بجه عرق اوبله / اولدی ایکی طمر یونده ورید
اولدی زیرك دیمه زکی اما / دیندی کوردل اولان غبی یه بلید
سوز قبول ایتمیوب عنادندن / ایشلیندر خلاف حقی عنید
امرء القیس ایمش ضلیل اما / دیندی بر شاعر بلیغه لبید
نبت خیره دینلدی وعد کریم / اولدی قورقتمنك مآلی وعید
دیندی روی زمینه وجه الارض / اوبله هم یر دیمکده اولدی صعید
شید وآهك کرجدر اند وده / دی صوانمش بنایه اوبله مشید
الفت وعشرت اولدی امیزش / اولدی همدم اولان جلیس وقعید
کرچه نزدیك ایمش قریب ویقین / لیك اوزاق دیمکده دور وبعید
حمد اوکمك ستایش اوبله دیمك / یل اوکولمش ستوده اوبله حمید

حرف الذال

طاتلو شیرین اولدی هم اوبله لذیذ / تلخ ومراجی شراب اولدی نبیذ
کوسفند اولدی قیون اوبله غنم / کوشت بریان کشته یه دیرلر حنیذ
کوهها طاغلر رواسی اوبله / اولدی جودی طاغنك بر اسمی عیذ
یل ارقلقدر هزال ولاغری / ناتوان قوتسز اوبله در وقیذ
یل صغنمق استعاذه وپناه / استعاذه ایدیجیدر مستعیذ

حرف الراء مع المد

ایش دیمك معناسنه در فعل وکار ار / بج سواصی زیان خسر وخسار

کره بر کره ویکبار اولیه در   اولدی کرتین ایکی کره دوبار
اولدی آیرلمق پراکنده شدن   هم تفرقده اومعنایه اویار
یل طوغان باز اولدی هم صقر اولیه در   آودیمك معناسنه صید وشکار
مست وسکران یعنی سرخوشدر دیمك   دی شرابك زورینه سکر وخمار
اولدی پیمان عهد ومیثاقك آدی   پك دیمکدر محکم اولیه استوار
سیف وصارم اولدی شمشیر وقلج   دیدیلر سیف علی یه ذوالفقار
وقتکی یهوده امرار ایلیه   ایله تحصیل هنر لیل ونهار
مکث وآرام ایلمك اولدی قرار   اولدی صبر ایتمك شکیب واصطبار
خویش خصم واقربا خویشاندر   دودمان قوم وقبیله درتبار
یاوری یاردم اعانت اولیه در   اولدی یاردمجی معین ودستیار
جنب وجانب یان دیمك سمت اولیه در   قونشودر همسایه اومعنایه جار
اسمانه دیندی سقف خانه یه   حایط ودیواره دیرلرمش جدار
دیندی صورتکر مصور آدینه   صورته پیکر دینور نقشه نکار
ثقب وسوراخه دلك دی عقربك   آدی کژدم دریلان وحیه مار
اولمشه موتا دی مرده اولیه در   قبرلك آدی کورد راولیه مزار
باغچه لر دیمك بساتین ورياض   اولیه باغی چوقلولان برباغزار
یل قواق اولدی سپیدار وغرب   سدوداب اولدی سکود اولیه چنار
برلك یاپراقدر ورق اولیه دیمك   دال بوداق معناسی غصن شاخسار
پورتقال نارنك ونارنج اولیه در   نارایمش رمان اومعنایه انار
ورد کل زهر وشکوفه درچیچك   بلبل آدی عندلیب اولیه هزار
دیندی بستان اینه اردبهشت   اولدی هم فصل ربیع آدی بهار

خضرت اولمشدر يشل سبز اوله در هم يشللك خضر وات سبز زار

داس ومحصد دى اوراغك آدينه يونجه برسيم اولدى بچمك اختصار

قرع ويقطين وكدو اولدى قباق ديديلر بادين وقثا درخيار

ريختن دوكمك ايمش صب اوله در صاچمق افشاندن اومعنايه نثار

اولدى سنكين وحليم اولان وقور آغر اولقدر بومعنادن وقار

طابيه آدى برج وبارو اولدى سور قلعه يه ديرلر ايمش حصن وحصار

ديديلر قفر ويبابان اول يره اونى صوبى اولميه جمعى قفار

مرضعه امزكجى دايه اوله در جحر معناسى قوجاق اوله كنار

مفلس وبى مايه صفر اليد اولان يورجلو مديون اولدى اوله وامدار

يافه در جيب وكريبان خند بكير طوت ديمك قاچق كريز اوله فرار

يك احد برعشر وده اوندر ديمك يوز مأة صد اوله بيك الف وهزار

چوق ديمك بسيار اومعنايه كثير صايمسز در لاعداد وبيشمار

يل هنياً جانكه سكسون ديمك قارسى مفهوميدر باداكوار

كزمكه سير وسفر ديرلر ايمش هم اومعنايه كلور كشت وكذار

وارايكن فرصت هنر كسب ايتميوب وقتنى ضايع ايدن صكره دويار

حرف الراء

جنه قالقان ديمكدر اوله سپر سر پناه اولدى باشده كى مغفر

باد سرد اولدى ريح بارده باد اوله صوغوق يله ديور صرصر

هر قبيد وقبو مجبنك آدى اوله صباغ ديندى هم زركر

اولدى سيم وكومش لجين اما ديندى آلتونه عين آلتن كبى زر

اولدى استر قاتر بغل اوله دى حماره اشك آتك كبى خر

هیزم اودون دیمکدر اوله حطب | فاس بالطه ایمش هم اوله تبر
بل میان ووسط دیمك اوله | بیل قوشق ادیدر نطاق وکمر
اولدی طرفنده میوه باکوره | بیش رس اوله میوه بار وثمر
انبر بارس آدی اولدی زرشك | زردلو وهاوج آدی اولدی جزر
تازه خرما رطب ایمش اما | رطب تازه دیمك ایمش دخی تر
ید وصفصاف ایمش سکود اغاجی | هم اغاجه دینور درخت وشجر
اولدی خادم خصی وخواجه سرا | عضو معهود دینلدی کیروز کر
معنیٔ غیر جز دیمك اما | بشقه آخر دیمکدر اوله دگر
کاه اولور سویلمك نشاطه سبب | که سکوت ایته موسقی به ضرر

حرف الراء

اولدی دشوار کوچ هم اوله عسیر | سهل وآسان قولاید راوله یسیر
ماء جاری دیمکدر آب روان | صو آقوب واردیغی محلده مصیر
اونده بردهبك اولدی عشر اوله | هم او معنایه کلدی لفظ عشیر
مژده ومشتولق بشارتدر | مژده جی مژده رسند راوله بشیر
پادشاه اولدی مالك وسلطان | تخت آورنك ایمش هم اوله سریر
اولدی والیٔ مملکت داور | اوله دستور ایمش وزیر کبیر
اولدی منشور نامهٔ شاهی | ایلچی وافد دیمکدر اوله سفیر
خط معناسی یازمق وچزمق | یازیجی کاتب اولدی اوله دبیر
صرصره قوش صداسیدر اما | اولدی آواز خامه آدی صریر
یل ایکدر پرند واپرشیم | اوله اطلس دیمك مال حریر
تجربه ایتمك آزموددندر | مرد نا آزموده اولدی غریر

یك تنومند ایمش شحیم اما — اولدی تنبل دیمکده نکش ونکیر
یل عدیم البصر ایمش اعمی — اوله بی چشم وعاجز اولدی ضریر
پاك دامن دی طاهر الذیله — هم او معنایه در عفیف وستیر
زندکانی معاشرت اما — اولدی همدم اولان انیس وعشیر
اکلنوب کیجه لرحکایتله — اولدی افسانه خوان اولانده سمیر
دینلدی سانجی‌یه درد دردشکم — لیك ایچ آغریسی دیمکده زحیر
برکوزل قطعه دراو اوراوقیان — دائما فیضیاب حظ وفیر

حرف الزای مع المد

خنجره دی گلویه اوله بوغاز — دیندی خرسند قانعه حرص آز
قصه کونه ایمش قصیر اوله — هم اوزون دردیمك طویل ودراز
مومیان انجه بللو اوله قبب — سربلند اولدی قامتی ممتاز
دبّاییه دینلدی خرس اوله — خولؤ خنزیر طوکوز اوله کراز
خائنه اولدی مرغ طوشنجل — صقر وبازی طوغان دخی شهباز
اولدی آرشون ذراع واندازه — ضندی مقراض ایمش مقص دخی گاز
پاکلکدر طهارت وپاکی — آبدستدر وضو صلوة نماز
خبز ونان اتمك وابه کومجی — اولدی اما پنبرك وخباز
بنده اولدرکه اوله رام ومطیع — خواجه اولدرکه اوله بنده نواز

حرف الزای

روز نوروزه دیدیلر نیروز — اولدی قوتلو مبارك وفیروز
امس دونکی کون اولدی دوش اوله — یل او معنایه دردخی دیروز
مال مدفونه کنج وکنز دینور — اوله کومولمشه دینور مکنوز

دل اوجیله دیمك بنوك زبان | اویله اولان سوزه دینور مرموز
اورته سی بوش اولان ایمش اجوف | همزه لنمش دیمك اولور مهموز
دوم ایلی بحرك اورته جانبیدر | آنده برشهرك آدیدر سیروز
کرچه درویشلك دخی خوشدر | لیك بك بوجه کعب علم آموز

حرف الزای

اولدی شبآن دیمه معناسی دوچیز | بل جدا کردن آیرمق تمیز
اختصار ایله اندك کفتن | مختصر دیمه معناسی وجیز
ساحه وپیش سرااوکیدر | قپو اراسی دیمکدر دهلیز
شو سچاقکم یاپلور دیواره | اکا بروازه دینور هم افریز
پچه معناسی نقاب وبرقع | هم او معنایه ایمش چشم آویز
نادر آز بولنان اویله کمیاب | اولدی نایاب دیمك شیئ عزیز
اولدی صرصمق دیمه جنباندن | هم او معنایه کلورمش تهزیز
مس نحاس اولدی باقردر اویله | هم قلای آدی رصاص وارزیز
تبروزر التونه دی نضر اویله | اولدی خالص اولان آلتون ابریز
بربیوك اولکه در آزربیجان | آنده برشهرك آدیدر تبریز

حرف الزای

اولدی درمانده مآلی عاجز | ازدازنده دیمکدر حاجز
اولدی روشن دیمه معناسی جلی | آشکار اولدی مآل بارز
فوز معناسی ظفر دراما | بل ظفریاب اولان آدم فائز
اولدی ارجوزه قصیده کبی سوز | آنی انشا دایدن آدم راجز
برکوزل قطعهٔ روح افزادر | اوقویان ازبراید رسه جائز

حرف السین مع المد

دیو وشیطانك آدیدر وسواس	اولدی برا سم خبیثی خناس
دینلدی کبدرمکه پوشانیدن	هم او معنایه کلورمش الباس
قطن وپنبه دیمه پانبق اما	دینلدی بز آدینه سحل وکرباس
پیه ایچ یاغی ایمش شحم اوله	شمع وموم اولدی چراغ ونبراس
وزن ایدوب طارتمغه سنجیدن دی	اولدی میزان وترازو وقسطاس
دبس بکمزدیمك اوله دوشاب	اولدی بکمزجی دیمکده دباس
یازمغه کتب ونوشتن دیرلر	اولدی کاغد ورق هم قرطاس
نیل مصر ارماغیدر احوالن	یلدرن نسنه یه دیرلر مقباس
پاسبان بکجیدر اوله حارس	حفظ ایدوب صاقلمه معناسیده پاس
قرد وبوزینه دیمکدر میمون	اولدی طاغ آدمی غول ونسناس
قدی موزون ودلار امپسون	صالنان اولدی خرامان میاس
ناسه رأفت ایدیجیدر ربم	ان ربی لرؤف بالناس

حرف السین

بجنه شتر دیمکدر پابوس	کاومیش اولدی مثلی جاموس
پاپاغان قوشنه ببغا دیرلر	مرغ معروفك آدیدر طاووس
حسن وخوبی دیمه کوبکلکدر	خوبرو آدمه دیرلر قابوس
پیك یزدان دیدیلر جبریله	اولدی برنام شریفی ناموس
اولدی مشعل دیمه قندیل اما	شمع موم اولدی فنردر فانوس
یك درین بحره دینلدی قلمس	اولدی هم بحر محیط اوقیانوس
دی کنار اسمنه ساحل اما	بحرك اورته یری اولدی قاموس

حرف السين

اولدی پوشیده کیلمش ملبوس | اولدی برکسوه نك آدی برنوس
راهبك چالدیغی تخته پاره | یعنی نقس ایلدیکیدر ناقوس
صومعه اولدی عباد تخسانه | هم کنشت اولدی کلیسادخی قوس
پل سمندرله سمندل بردر | بریولك قوشك آدیدر ققنوس

حرف السين

شنشنه دی طبیعته دخی سوس | هم سرشت اوله در آنك کبی توس
اندوسوکند ایمش قسم اما | دیندی ناحق یره یمینه غموس
دیندی بیت الزفاف ایچون حجله | اولور اوخانه نك ایچنده عروس
اولدی کاغد دیمکده طرس وورق | جمعی اوراقدر هم اوله طروس
ماکیان ودجاجه طاوقدر | دیك معنا سیدر ولیك خروس
عبس یوزاکشیمك ایمش اما | ترشرودر دیمکده اولدی عبوس
زرخك آدینه دیندی درع وزره | اوله جوشن دیمك مآل لبوس

حرف السين

خوب وفاخرایمش بهیز ونفیس | اولدی زیرك دیمك ظریف ومکیس
کیزلنن اوت کیاه پوشیده | اونلر ایچنده قالمش اوله غمیس
یولك دیمك حمل وباروحبل ورسن | ایپ دیمك حلقه چنبر اوله فریس
ایش باشنده اولاندر سرکار | اوله قومك اولوسی اولدی رئیس
جامه داندرخریطه آنك دی | کیسه معناسی اولدی صره وکیس
غمکساز اولکه یارویاور اوله | اولدی انس طوتیلان کمسنه انیس
همنشین اوطوروب ایدن صحبت | یعنی همدم دیمکدر اوله جلیس

حرف الشين مع المد

رأس وفرق وسر دیمه معناسی باش ‖ دی سترون ایتمکه حلق وتراش

کبر کلک آدی ایمش هدب ومژه ‖ حاجب وابرو دیمک معناسی قاش

یاته جق یر خوابگاه اوله منام ‖ دوشکه بستر دینور اوله فراش

عسکر ولشکر دیمک اولدی چری ‖ دیندی غوغایه وغا اوله صواش

ابخوردر منهل اوله در صولاق ‖ تشنگان صوسزلر اوله در عطاش

حرف الشين

اولدی اوتسز یر بیابان وجوش ‖ دشت وصحرا چارپایاندر وحوش

نف وبینی دربورون سمع وصماخ ‖ اولدی قولاق دیمک اومعنایه گوش

اظهر وپشت آرقه دیمک ایمش ولی ‖ منکب اوموز اولدی اومعنایه دوش

پیل جبیلك آدی ناموسیه در ‖ پشه درسیوری سینك اوله خموش

گربه وقطه دیمک ایمش کدی ‖ فاره معناسی صیچاندر اوله موش

فاکهه میوه دیمک بار اوله در ‖ عقل وفهمه اوص دیمک مفهوم هوش

حرف الصاد مع المد

دیندی اوجی یه شکاری قناص ‖ ترکتاز اولدی سکرتمک حصحاص

دیندی سالوس ریایه اما ‖ آنی ترك ایتمکه دیرلر اخلاص

دیندی بر نوع غرب طاوشانه ‖ بشقه بر آدیدر ام الادراص

دی اوجوز ایتمکه ارزان کردن ‖ هم اومعنایه گلورمش ارخاص

فارسیده آدی بازیگردر ‖ اوینایان گوچکه دیرلر رقاص

دیندی اوینانمغه بازانیدن ‖ اوله العاب دینور هم ارقاص

حرف الضاد

كوده‌سی تر يومشق ديمه بض   هم تر و تازه ديمك معناسی غض
اوبمكه تقبيل و بوسيدن ديبور   يل كزيدندرا صرمق اوبله عض
طاغلوب اولمش پراكنده فضيض   مهر بكتوبی قوپارمق اولدی فض
دلمكه سفتن ديبور ثقب اوبله در   اولدی ابخود بلكه مخصوص قض
خاطره سوزش ويرن نسنه مضيض   اجيدوب ياقيجی نسنه اولدی مض
خرده خرده ديمه معناسی هضيض   هم اوفاتمقدر مال رض وهض

حرف الطاء مع المد

اولدی آچلمه كشايش انبساط   اچيلوب هم دوشنن نسنه بساط
مشط شانه درطراق شانه زدن   يل طرامقدرهم اوبله امتشاط
همدم اولان آدمه ديرلر خليط   عشرت وآميزش اولدی اختلاط
اولدی مهلت دادن امهال ايلمك   حزم وهشياری ديمكدر احتياط
مهد وكهواره بشك معناسنه   چوجقی صاردقلری قونداق قماط
ربط وبند بدن ديمكدر باغلمق   هم او معنايه كلورمش ارتباط
رشته ديرلر ايبلكه خوط اوبله در   ايكنه سوزندر او معنايه خياط
لعب وبازيچه اويون اوغلان پسر   تازه تویی بتمك مالی اختطاط
خط وكوسج ديتنك ريش آدمه   هيچ صقالی بتمين كوسه سناط

حرف الطاء

اورته معناسی ميان اوبله وسط   دوشمه آدی نهالی وغط
آچمغه كشف وكشودن ديديلر   شد وبستن باغلمقدر اوبله نط
خال وشامه بك ديمك معناسنه   نقطه معناسی نبك جمعی نقط

دجله بغداد ایرماغی نهر اولدی جو صو کناری در اب جو اوله شط
فارسیجه صوقوشی مرغاب ایمش اوردك قازدر دیمه معناسی بط
دی حطوط ایلش یره اوله نشیب اینشه ایمك دیمه معناسی حط
دی قیوبرجق صاچلویه بیهده مو هم او معنایه کلور قط وقطط
نود میده تازه اورپرمش دیمك اوله دررویِ خط آورا وزره خط

حرف الطاء

بسته باغلو دیمك اوله مربوط هم او معنایه کلورمش مضبوط
خلط معناسی قارشدر مقدر اولدی آمیخته دیمکده مخلوط
حرف مهمل دیمه اولدی ساده نقطه لی معجم ایمش هم منقوط
اولدی سه کوشه مثلث اما شکل مخصوصك آدیدر مخروط
عین ولامنده اوچنجی بابك حرف حلق اولمسی اولدی مشروط

حرف الظاء

یل نکهداشته مالی محفوظ بهره مند اولمشه دیرلر محظوظ
عود وسازنوعنه دینه دی چالقی دی دوز نامشه عود مبظوظ
اولدی کوز قویرغی دنباله چشم اوله باقلمشه دیرلر ملحوظ
اولدی انداخته اتلمش نسنه هم او معنایه کلورمش ملفوظ
حفظ واملا دیمه طولدرمقدر پرشده طولشه دی هم محفوظ

حرف العین

یل رمه اولدی سوری اوله قطیع عجل وکوساله بزاغو هم تبیع
الب ویلدر پهلوان اوله جلید هم بهادر آدمه دیرلر شجیع
پارۀ شب کیجه نك برپارچه سی هم او معنایه هجیع اوله هزیع

نبع معناسی بیمش بولمق کمال / بیل رسیده میوه یه دیرلر ینیع
بیل بلندی ومناعت یوجه لق / ال ایرشمز یوجه معناسی منیع
پیشه وصنعت دیمك حرفت ایمش / چیره دست استاد ماهر در صنیع
بی نمونه اختراع ابداع ایمش / اویله بی مانند اولان نسنه بدیع
دی فروختن صاتمغه بیع اویله در / اویله صاتمش اولان نسنه مبیع
اولدی خادم پیشکار اویله نوکر / تازه اوغلاندر پسر اویله بزیع
معنی ژاله چه در طل اویله در / اویله هم شبنم قراغی در صقیع
درت فصل ایمش عربلر بر بیلی / درت فصل اوج آی آدی اولدی ربیع

حرف الغین

مهرو یه ضادر کونش طوغمق بزوغ / اولدی آیدنلق ضیا اویله فروغ
یك فراوان زندکانیدر رغد / اولدی نعمت بوللغی اما سبوغ
اولدی تاتار وچاپارادی اولاغ / دی رسیدن ایرمکه اویله بلوغ
ذکر وصایغ قیومجیدر دیمك / اولدی اما یاپدیغی نسنه مصوغ
سود دیمك معناسنه شیر ولبن / ماست یوغرت رایب وایران دوغ
اولدی مفهوم رها کشتن زکار / ایش کوروب قورتلمق اولمشدر فروغ
دیندی نمام وسخن چین قوغمجی یه / هم یلاندر دیمه ده افك ودروغ
تنجره ایچره کوپلك باشن صوقوب / ایچمسیدر رقاب قجاق صوین ولوغ
مشتریسی وارایسه عرض ایله کیم / اولدی کالای هنر برایکی یوغ

حرف الفاء مع المد

مهربان اولدی عطوف وعطاف / دوسنی جستن ایمش استعطاف
اولچوسز دردیمه بی اندازه / هم اومعنایه کلورمش اسراف

ردف وزكی دیمه فرالك اما   زركی به آلنغه دیرلر ارداف
اولدی ایودرمه شنا بانبدن   اویله اعجال دینور هم ارعاف
ابتدا ایتمه درآغاز كردن   باشلق اویله دخی استیناف
صق اغاچلركه كیره زیرنه   اویله پیچیده درختان التفاف
خوشه صالقم دیمك اویله عنقود   كسمك وقطع وبریدن اقطاف
شعر وانشایه یارار سوزلر   سلك سطره دیزلان كوهر صاف

حرف الفاء

یكنی معناسی سبك اویله خفیف   یل كیاه خشك وقوری اوت جفیف
صیف وتابستان دینور یاز فصلنه   اولدی پایز كوزدیمه اویله خریف
اسكی مالدر تالد ومال كهن   مال نو معناسنه اولدی طریف
فهمی آزدیمه سبكمغز اولدی یل   اویله عقلی یوفقه آدمدر سخیف
اروالشان ردف اولدی اویله بی سوار   اولدی او معنایه مستعمل ردیف
كرچه زیركلك ظرافتدر ولی   صحبتی موزون اولان اولدی ظریف
لهف واندوه خوردن اولدی غم یمك   هم تلهف اویله مضطردر لهیف
لف وپیچیدن دیمك دورمك ایمش   مجتمع كردن دیمك اویله لفیف
رفق ونرمی دی تلطف ایتمكه   اینجه وباریك اولان نسنه لطیف
دی درشتی وكثافت غلظته   دبندی قالن نسنه یه اما كثیف
معلف ویملك دیمكدر چینه دان   یم علفدر مبش پرورده علیف
اولدی اوتلو صولو یرلر مرغزار   مزرع ومرتع دیمك معناسی ریف

حرف الفاء

آفتاب اولسه كرفته دی كسوف   آی طوتلمق اولدی معناده خسوف

میزبان مضیاف وصاحب خانه در	ضیف ومهماندر قونق جمعی ضیوف
فلس و پسی پول دیمك اویله پسیز	اقچه‌ز آقچه ناسره اویله زیوف
دی آوانی کاسه وطاس نوعنه	هم چناق چومالك کبی نسنه ظروف
بوکرلك آندر بادپا طرف اوله در	اولدی اسبان پسندیده طروف
جدی بزغاله دیمك اوغلاق ایمش	دبندی قوزیه بره اویله خروف
معرفتدر هره کلمکدن غرض	برهنر اوکرنمین انسانه یوف

حرف القاف مع المد

غرفه در ورواره اویله چارطاق	کوشلك وقصر اولدی اومعنایه رواق
کوپری‌یه پل دیدیلر جسر اویله در	قنطره اولدی کمر هم اویله طاق
مقشط وکزلك دیمه خامه تراش	کارد وسکین دیمه معناسی بچاق
دیدیلر سرشار ومملو طولشه	جام لبریزه دینور کاس دهاق
بیدرانی دیمه در بسیار کوی	دیدیلر لاف وکزافه انبعاق
درسکه وارن دی مرفق اویله در	کعب وپا بینه طوپق بالدرده ساق
عدو ونازیدن سکرتمك دیمه در	یلك قوشان آت اسب تیز اویله حراق
فخری عالم لیلهٔ معراجده	بندی برحیوانه کیم اسمی براق
اوقیوب بو تحفهٔ منظومه‌یی	ایله بزم عارفانه التحاق

حرف القاف

اولدی یولداش دیمه همراه ورفیق	مهربان مشفق دیمك اویله شفیق
خوی دیمك معناسنه اولدی خلق	اولدی چسبان یاراشق اویله خلیق
دیدیلر شق وشکافتن یارمغه	نیمه یارم پارچه در اویله شقیق
شعر قیل معناسنه موی اویله در	انجه باریك اولدی هم اویله رقیق

بو حنطه بغده کندم اوله در	ارد اوند رهم او معنایه دقیق
نیر و دیب بن اوله دردریادکز	هم دربن دریاده دیمک بحر عمیق
لؤلؤ انجو در تلألؤ پارلمق	بلمد راما رخشش وبرق وبریق
یل مقوس اولدی پیر منحنی	قامتی خوب اولان آدمدر رشیق
زاویه کوشه ایمش کنج اوله در	تنکنا طاردر دیمک اوله مضیق
لطف واحسان داد ونیکویی دیمک	لایق اولاشدر سزا اوله حقیق

حرف الکاف مع المد

خرف برنقدرهم او معنایه چالاک	برده کی یارقدر او خدود مغاک
اورتاق انباز وشریک اورتاقلغه	دیندی انبازی هم اوله اشتراک
به ایمش ایوا سفرجل اوله در	اوزوم اغاجی تباک وکرم وتاک
معرکه میداندر اوله رزمگاه	جنک وحرب ایتمک صواشمقدر عراک
دشمنان اعدا ایمش دشمن عدو	معنی نعس وتباه اولدی هلاک
یل رها تیدن دیو رقورتارمغه	اوله آزاد ایلمک فک وفکاک
یل بری رامح بری اعزل ایمش	کوکده ایکی کوکبک آدی سماک
حسن خلق وراحت استرسک بکم	قلبکی کبر وحسددن ایله پاک

حرف الکاف

لون وجون اولدی شو ان مفهوم رنک	لبث طورمقدر او معنایه درنک
دید یلر یای اسمنه قوس وکمان	اوق دیمکدر سهم وتیر اوله خدنک
طوتشوب جنک ایتمکه دیدار وکیر	اوله غوغا ووغا معناسی جنک
باز وبازی دی طوغانک اسمنه	مخلب وپنجه دیمک معناسی چنک
حاجی بابا لاقلاق ولک لک ایمش	اولدی طورنا قوشی کرکی وکلنک

اولدی بالق آدی ماهی وسمك | فارسی تمسا حك آدیدر نهنك
دیندی ارسلان اسمنه شیر واسد | اولدی قپلانك ادی غرو پلنك
قاره لر اقلیمنه سودان دینور | هم اومعنایه کلورمش زنج وزنك
عسکر ولشکر دیمك اواورسه ده | موج دریا د رهله معنای هنك
اندلس دیمش یولك اسپانیوله | اولدی افرنجکده معنای فرنك
زاویه کوشه دیمك کنج اویله در | ضیق طاردردی هم اومعنایه تنك
اولدی درویشلك نشانی ماحصل | خرقه وتسبیح وتاج وپالهنك

حرف الكاف

چرخ کردون کولك دیمه اویله فلك | پیل فرشته درسروش اویله ملك
اولدی منخول والمنش بحته | منخل وماشو وپرویزن الك
بارکش یولك کو تورن حمالدر | حمل ودنك اولدی کوزدیکی شلك
پرقناد معناسنه اویله جناح | ریش ایمش اماکه معناده یلك
قول عضد بازود یمکده اویله در | هم بیلکجه دررسغ ساعد بیلك
کل اوقو بوتحفهٔ منظومه یی | معرفت اوکرنمك ایلرسك دیلك

حرف اللام مع المد

اولدی فرهنك وادب علم وکمال | حسن خوبی وکوزللکدر جمال
شیمه وطبع وسجیتدر نهاد | خوی خصلتدر دخی جمعی خصال
اسکی آی ماه کهن سلخ اویله در | هم یکی آی ماه نو اویله هلال
لازوج کتمه مرو اویله دیمك | کل بیا اویله دیمك ایمش تعال
قارشق رؤیا ایمش آشفته خواب | قاره قوره دردیمك طیف وخیال
کول ایمش خاکستر اویله دررماد | هم کومر فحم اویله انکشت وزغال

یل چناق چوملك دیمك اولدی خزف صاقسیدر غضارا ومعنایه سفال

بیله ریش اولسکه کبیر اللحیه در اوله لحیانی دیمك قابا صقال

طاوشنه ارنب دی خرکوش اوله در ظبی وآهو درکیك اوله غزال

آوجی صیاد وشکار افکن دیمك حابل اوله آولا مقدر احتبال

زلزله تحریك ایدوب دپرتمه در اولدی جنبانیدن اومعنایه دال

دیندی قازق آدینه میخووتد طاغ جبل معناسنه جمعی جبال

دردبی درمان دیمه معناسنه اولدی بك مشكل مرض داء عضال

بردوسرد اولدی صوغق معناسنه اوکسرك سرفه ایمش اوله سعال

زهره اود دیمك مراره اوله در یل طلاق آدی سپرز اوله طحال

اولچکه مکیال وپیمانه دیمش اولچمکه پیمودن اوله اکتیال

اوده فرصت وار ایکن سعی ایلیوب ایله تحصیل هنر روز ولیال

حرف اللام

اولدی خلخال وزنکله خلخل دائره دف وچنقراق جلجل

اولدی میخك قرنفلك آدی یل ببر دیمك ایمش فلفل

جست وچالاك ایمش مانند یك سبکرو دیدیلر شلشل

یل صراحی پیاله در اما نای مینا صدا سیدر قلقل

اسب رهواره دیدیلر رهوان برکوزل قاطر اسمیدر دلدل

غلغله صوت وسس دیمه اما بریولك طاغك آدیدر غلغل

قرمزی کل ذ یمك ایمش حوجم عندلیب وهزار ایمش بلبل

بویله ترکیبده اصطلاح اولمش یك قزارمش دیمك ایمش کلکل

حرف اللام

ایت نو لیدی دیمك اوله لعل　　کاش اولایدی خوب ورعنادر کوزل
سینه معنا سینی کوکس صدر اوله در　　ابط قو لتقدر او معنا به بغل
اوجه مقعد راومعنا به سرین　　صاغری معناسی ایمش غنج وکفل
پاك دیمکدر استوا راوله رصیف　　اولدی بنیاد واساس آدی تمل
تودہ معناسی یغن اوله کثیب　　پشته معناسی تبه هم اوله تل
کور رونا بینا دیمك اعمی ایمش　　هم کچل اقرع دیمکدر اوله کل
انك واعرج دینلدی طوپال آدمه　　هم چولاق بیدست ایمش اوله اشل
چل دیمك بیهووطیهوج اوله در　　کبك ککلکدر او معنا یه حجل
اوقویان ایدوب رعایت تحفه مه　　نسخه سن باش اوزره قورلرسه محل

حرف اللام

جر بنه ایکی شیئ اولسه عدیل　　سو یلنور آنلرده مانند ومثیل
سرچه عصفور اولدی کنجشك اوله در　　بلبلك برآدی اولمش عندلیل
کردنه آدی قلاده در ولی　　سینه بند اولدی وشاح اوله جدیل
جنت او جاقدر بهشت اوله دیمك　　آنده بر چشمه آدیدر سلسبیل
کاربان عیر اولدی اوله قافله　　یولجی رهرو دردخی ابن السبیل
دی محفه وکجاوه هودجه　　پرده سی پوشیده در اوله سدیل
اولدی مفهوم مناسك رسم حج　　کوسترندر رهنما اوله دلیل
مغرفه چومچه دیمك معناسنه　　کفچه کفکیر اولدی اوله قفشلیل
زیرکی بل ونبالت اوله در　　اولدی مردمزاده مفهومی نبیل
بیل شنخولیدن دیمکدر کشنیك　　اوله هم آوازاسب اوله صهیل

دیدیلر اخذ وگرفتن طوتمغه ❊ بك دیمك معناسنه سخت وویل
اسمی بر پیر اهنك دراعه در ❊ زرخلك آلتنده اولان كوملك شلیل
قنطره كوپری دیمك پل اوله در ❊ صوآقندیسی دیمك اولدی مسیل
سست ومسترخی دی كوشك آدمه ❊ هم گرانسایه ثقیل وعفشلیل
زامله معناسی شتر باركش ❊ آزده یمش بی سوار اوله زمیل
عاقل اول كیم نام نیكو كسب ایدوب ❊ یاد كاری قاله بر خیر جلیل

حرف المیم مع المد

اولدی یك كسكین قلج آدی حسام ❊ قیز قیراب اولدی او معنایه نیام
نیمه یارم دخی نصف اوله در ❊ هم تبون اولدی درست اوله تمام
پل كنیزك دیمه زنجی جاریه ❊ عبد زنجی قول ایمش بنده غلام
فارسی دیندی صباحه بامداد ❊ دیمشی اخشامه او معنایه شام
اولدی ایا اسمی استفهام ایچون ❊ اوله در قنقی او معنایه كدام
طولو آدی یخچه درهم اوله برف ❊ اصطلاحا دیدیلر حب الغمام
اولدی ارغام ایتمه مالیدن نجالك ❊ طپراغه سورمك تراب اولدی رغام
ایاق آلتنده قلاندر پایمال ❊ خرد مرد اولمق اوفانمق انحطام
دلكو روباه اولدی ثعلب اوله در ❊ پل طوزاق آدی حباله اوله دام
فاخته دیندی اوكیك قوشنه ❊ اوله در قمری كبوتر در حمام
بعضلر عندنده مرغ خانگی ❊ بعضلر صحرا قوشی دیدی یمام
شترز اركك دوه اوله فحل ❊ پل مهار اولدی یولار اوله زمام
سرج ایر معناسنه زین اوله در ❊ هم اویان اولدی لكام اوله لجام
حزم وبستن باغلمق معناسنه ❊ پل قولاندر تنك او معنایه حزام

معرفت اوکرنمك ایسه مقصدك | ازبرایله تحفه‌یی قبل اشتمام

حرف المیم

وردکل خوش روز کاراولدی نسیم | قوقلمق بو بیدن اویله در شمیم
شامه بك بکلو دیمکدر خالدار | اولدی بو معنایه مستعمل مشیم
خنده کولمکدر تبسم اویله در | خوبروآدم دیمك اولدی بسیم
بو جه ایشلردر معالی امور | هم یولك ایشدردیمه خطب جسیم
دبندی سست اندام عنین آدمه | جمله قابل اولمیان زندرعقیم
بیل عتل سخت ودرشت اویله غلیظ | هم حرامزاده زنیم اویله لئیم
شرع یول دیمه شریعت راه دین | دین اسلامدر صراط مستقیم
نو قلاده اولمغه شایسته در | کردن صبیانده بودر نظیم

حرف المیم

آقچه تعبیر اولنانذر درهم | چند و کم قاچ عدد مستفهم
تازه کل ورد طریدر اما | رطب وتر تازه ندادر شبنم
بیل ذوابه دیمه در صاچ بلوکی | مرده مخصوصدر اما برچم
طره درکاکل وکیسو اما | طوب طوب اواش ایسه دیرلر رهم
موی زنکی دی قویرجق صاچه | جعد و مرغولی دیمك اویله پرخم
دلبری چوق ایمش اویله مشهور | برکوزل شهرك آدیدر دیلم
ساده رواوغلانه امرد دیرلر | بك تنومند ایسه دیرلر عیلم
بوکوزل تحفهٔ روح افزایی | اوقیوب یازمسی غایت الزم

حرف المیم

نامبارك شخصه دیرلرمش مشوم | هم زیانکار ومضر اولدی غشوم

دیدیلر ظالم ستمکار آدمه   اوله مرقاضنك اسمیدر رسوم

دغدغه تشویش ایمش قیغود زم   غم قساوت دیمه در جمعی غموم

کُلْ قغلجیدر کل شمعه شرر   دیندی کلکبرادینه مقراض موم

اره ومنشار ایمش بچقی دیمك   نبشه معناسی کسر اوله قدوم

جود یمشلر آر پایه اوله شعیر   بغده کندم اولدی بر اسمیده فوم

یل بصل اولدی صوغان اوله پیاز   هم صر مصاق آدی اولدی سیر وثوم

شبپره دیندی یراسه قوشنه   اوله در وطواط وبیغوش خنج وبوم

زهر وسم اغو دیمك معناسنه   هم هلاهل اوله در جمعی سموم

مرز بوم سرحد دیمك اوله ثغور   اولدی سرحدات خاقانی تخوم

معنیٔ مخصوصدر یلکیم خصوص   شامل اولمق دیمه معناسی عموم

حمله کردن صچرامق اوله وثوب   یوریش معناسنه اولدی هجوم

هر ایشك برسمت ورسمی واربکم   فهم ایدندر آنلری اهل رسوم

حرف النون مع المد

ولدی گیزلو دیمك خفی ونهان   هم نمایاندر آشکار وعیان

نبل وناوك ءالی اوق اما   یای دیمك قوس ایمش هم اوله کمان

رمی وانداختن ایمش آتمق   هم هدف بوته اولدی اوله نشان

دکلمکدر شنیدن اوله سماع   سویلمك کفتن اوله نطق وبیان

فم آغزدر دهان اومعنایه   دل دیمکده لسان اوله زبان

پاك کردن دیمك ایش تطهیر   اوله درسنت ایتمك اوله ختان

قمچیدر تازیانه سوط اوله   آت قوشمقدر اوکدل اوله رهان

دائره اورته سی دیمك مرکز   اولدی اورته وسط هم اوله میان

بحر ودریاز کز ایمش اما　　اولدی ساحل دیمه کنار وکران
بارمق انکشت واصبعك آدی　　آوچلریدر انامل اوله بنان
اولدی سازنده دیمه طنبوری　　اولدی بو سازك اسمی سینه کمان
نغمه دینه ترانه خواننده　　اولدی مطرب مغنی نغمه کنان
مصطبه اسمنه نشیمن دی　　جای موضع دیمه مألی مکان
اولدی میش وغنم قیون اسمی　　دیندی راعی چوبانه اوله شبان
کرك قورد آدی اولدی ذئب اوله　　کلب وسکدر کوپك کلاب وسکان
شیر درنده یرتجی ارسلان　　مفترس اوله ببر شیر ژیان
پیل جنکی دیمك مآلنده　　فیل غضبانه دیندی پیل دمان
هر متاعك زیانی وار اما　　ایلمز هیچ هنر متاعی زیان

حرف النون

قامتی خوب ودلارا میسون　　اوله در معنی سرو موزون
بی ثبات اول متلون آدم　　رنکدن رنکه کیرن بوقلمون
درلو درلو دیمك الوان اما　　اون آخر دیمه در دیکر کون
دامن کوه دیمك طاغ اتکی　　هم حضیض اوله اشاغی دیمه دون
او فلمك نفخ ودمیدن اوله　　رقیه معناسنه اولمش افسون
بارکیر ایکدشك آدی اما　　ایکدشه دیندی عربجه برذون
عمله صرف ایله نقود عمری　　غیره صرف ایلیوب اوله مغبون

حرف النون

باغ بستانده مسیره کلزمین　　صو دولابی اولمش اما منجنین
پل اقار صویه دینور آب روان　　هم او معنایه ایمش ماء معین

خوخ شفتالو دیمك اوله هلی اوزوم انكور و عنب انجیر تین
نرکس ونرجس دیمك ذریندر یاسمن معناسنه در یاسمین
قونبشن شمدم ایمش اوله انبس غمكسار اوله او معنایه خدین
لمس ودست سودن دیمكدر اللمك یومشق اولان نسنه ایمش نرم ولین
ییل دمر آهن ایمش اوله حدید دیدیلر مسمار ره میخ آهنین
اینلو پهنا دردیمك اوله عریض هم ستبر اولدی قالن اوله ثخین
اعجف ومهزول ولاغر در آرق هم سموز فربه دیمك اوله سمین
بچه چوجق دیمه در طفل اوله در رحم مادرده ایكن دیرلر جنین
طنطنه معناسی اولدی جکره ملك اوله آواز مكس اولدی طنین
آری زنبور آدیدر نحل اوله در بال دیمك معناسی شهد وانكبین
اولدی دارلمق دیمك خشم وغضب دارلوب حبقرمغه دیرلر رنین
مرتبه پایه مكانت اوله در اولدی صاحب مرتبه آدم مكین
ییل جومرد آدم جوانمرد وجواد بخلیله مشهور اولان ناكس ضنین
زشتر وچركین دیمك اوله قبیح لاتراكورمه او معنایه مبین
خست كریج لینه او معنایه در كل چامور دیمكدر او معنایه طین
آقچه صرافی دیمكدر صیرفی آقچه نقد اولدی او معنایه رقین
بیش پس اول صوك دیمه معناسنه اوّل وآخر نخستین وپسین
خاتم وانكشتر اولمشدر یوزك دینلدی مهرك طاشنه فص ونكین
اولدی ییل دامن دیمك ذیل واتك یك دیمك معناسی كم وآستین
اولدی مغبون وفریفته الدانان سست رای وعقلی آز آدم غبین
خسته بیمار اولدی اوله در مریض ایكلمك زاری ایمش اوله انین

سعی ایدوب وکسب معارف ایلین | ابرلم دولتده اولور بالا نشین

حرف النون

اورته معناسی میاندر دخی بین | هم میانجا نه دیمکدر ما بین
دیندی مشاطه یه آرایشگر | زیب وزیور دیمه در رونق وزین
حاجبین اولدی دوابرو ایکی قاش | ایکی کوز اولدی دوچشم وعینین
کون وبودن دیمه اولمق اما | ایکی عالم دیمک اولدی کونین
رق وخیلک اولدی طلوم نحی اوله | دیندی برقاری یه ذات نحیین
ظن و پندار تو هم ایتمک | اولدی هم کذب ودروغک آدی مین
دمه کورک دیمک اوله منفاخ | یل دمرجی دیمه آهنکر وقین
اوبدروب مصرفکی ایراده | ممکن اولدقجه صقین ایمله دین

حرف النون

کیزلو پنهان دیمه اوله کامن | دیندی بی نام ونشانه خامن
یل ضمانندر دیمه پایندانی | اولدی در عهده جی آدم ضامن
باب هشتم سکزنجی قپودر | اوله در حاصل باب ثامن
دی سمیز آدمه فربه اما | یاغی چوق آدمه دیرلر سامن
قوتلو عد ایتمه تیمن اما | قوتلو فرخنده در اوله یامن
حشره دک اولمده مست ومخمور | نوش ایدن بزم الستک جامن

حرف النون

دیندی پوصویه کمین ومکمن | جای آرامه دیدیلر مسکن
طیبه در شهر مدینه اما | اولدی بر بلده نک آدی مدین
قاعه دراسم اوطاق مخصوص | اولدی سرداب ومغازه مخزن

اوزانوب باقغه دی استبشاف … بنجره طاقه در اویله روزن
جمع اولور اهل محله هر روز … دیدیلر اوبره ارزن برزن
بر طاغك آدیده عبنل زبل … ایکی شهزاده یه اولمش مدفن
آسیاب فلك آدم اوکیدر … دهر ایدر بیخته چون پرویزن

حرف النون

چشم کوز عین اویله در جمعی عیون … کوز اوجیله باقغه دیرلر شفون
یازجی کاتب دبیر اویله دیمك … یل قلم خامه دیوت دیمکده نون
چوره پیرامن حوالی اویله در … قلعه حصن اولدی آنك جمعی حصون
ایسم اولقدر خموشی وسکوت … طورمق استادن ایمش اویله سکون
مست وسکران دینلدی سرخوش آدمه … هم دلی دیوانه اولقدر جنون
نقص وکم اکسك دیمه معناسنه … بیش آرتقدر اومعنایه فزون
ترسنه دونمش اولان منکوسدر … باشی اشاغی اولاندر سرنکون
یل کمین اولدی پوصو پنهان شدن … اولدی کیزلنمك اومعنایه کمون
صاحب خیل وحشم رکن شدید … دیدیلر میل اتمکه امارکون
دیدیلر الان وقت حاضره … آنفا شمدی اومعنایه کنون
دهر دنیا وزمان دیمك ایمش … هم حوادث دیمه‌در ریب المنون
لاتسبوا الدهر سوکمك دهره کیم … ذات حقدر فاعل جمله شئون

حرف الواو

اولدی ذوالوجهین ایکی یوزلو دورو … یوز یوزه یعنی مواجه رو برو
یوجه معناسی بلند اوج اویله در … آلچغه دیرلر حضیض اویله فرو
قهقری معناسنه اولدی رجوع … باز کشتن اویله دونمکدر کیرو

طشره بیرون اولدی خارج اویله در | اندرون داخلدر اویله ایچرو
دیندی باروسور شهرك آدینه | بانه دروازه دی اویله قپو
کوزه برداق کوزه کوبرداقجیدر | جره دستی آدیدر اویله سبو
طوقومق نسج اولدی اویله بافتن | به بباف معناسیدر آیجه طوقو
خامه معناسی قلم محبر دوات | یازنویس اکتب بخوان اقرأ اوقو

حرف الواو

اولدی اوقونمش مفهوم متلو | اویله دیمکدر مضمون مقرو
دوکون طعامی اولدی ولیمه | دعوت اولنمش آدمده مدعو
کولاب وبرکه صوایلکنن یر | طولمش دیمکدر لبریز وممل
اولدی خبا وخرکاه خیمه | پوشیده اولدی مستور ومخبو
اولدی جلالی نسنه زدوده | پاصی آچلمش مصقول ومجلو
غازغزادندر اسم فاعل | بیل اسم مفعول وزنی مغزو

حرف الهاء مع المد

جبهه پیشانی آلن جمعی جباه | لب طوداق اویله شفه جمعی شفاه
ظهرو پشت آرقه دیمك معناسنه | بیل صغنقدر عیاذ اویله پناه
علم ودانش دیمه بی شبهه یقین | شاهده دیرلر طنق اویله کواه
حفر قازمق اویله درکندن دیمك | بئر معناسی قیودر اویله چاه
یوجه اعلا اویله در والا دیمك | رتبه یه پایه دینور منصبده جاه
آینه مرآت کوزکی اویله در | اولدی مجلا دیمك اما جلوه کاه
کورمکه رؤیت دی دیدن اویله در | باقمه معناسی نظر اویله نکاه
دائره وهاله ایمش آی اغلی | اول یاضلقکه اوله آیچنده ماه

شقه بیر اقدر درفش اولیه دیمك | عسکر ولشکر قوشون اولیه سپاه
اولکه واقلیمه کشور دیدیلر | مالك وکبنی ستاندر پادشاه
موکب آلای اولدی اولیه کوکبه | اولدی دیوان یولی اماشاهراه
وقت وحین وگاه بر معنایه در | اولدی احیانا دیمکده گاه گاه
ثور اوکوز معناسنه گاو اولیه در | تبن معناسی صمانذر اولیه کاه
بهل وشهلل ایمش باطل دیمك | باطل اولمق حبط ایمش اولیه تباه
طوقنور بونده تماش معرفت | اولدی بونو تحفه زیبا دستگاه

حرف الهاء

آرتقدر افزون اولیه زیاده | اولیه دیمکدر بیش وزواده
یل ابکشدر سقانك آدی | مشك اولدی قربه اولیه مزاده
درها وابواب اولدی قپولر | مفتوح آچلمش اولیه کشاده
آتلو سواری فارسدر اولیه | ماشی وراجل یایه پیاده
یل سال خشك اول قتلق اولان یل | یل یبلدر اولیه عام الرماده
یاصدق دیمکدر بالین وبالش | اولیه مخدده بویله وساده
اورنك نمونه اولیه نموزج | اطلس دیمکدر کالای ساده
فیض همه‌له یازلدی تحفه م | هرکیم اوقورسه ایر مراده

حرف الهاء

والدی کیمدر صورلك اکا سلوه | کبست بابایش بپرسید من ابوه
اوکمکه مدح وستایش دیدیلر | هم قنامق ذم ونفرین ونکوه
دوزیره صحرادی هامون اولیه در | طاغ جبلدر فارسیجه دیندی کوه
اجتماع ایتمك ایمش گردامدن | فرقه معناسی بلوك اولیه گروه

دبدبه آواز طبل وکوس ایمش — قوت وهیبت دیمك فروشکوه

دائما صادونکه ایله نظر — حالکده شکرایله من کل الوجوه

حرف الهاء

اقصر وکوتاه هنر اولدی جوجه — قدی عالی سربلند اوله بوجه

مکتبك آدی دبستاندر ولی — اولدی آخوند ومعلمده خوجه

اولدی طاحون ودکرمن اسیا — اسیاکرد ردکرمنجی قوجه

فلك وکشتی درکمی زورق قایق — ایلروکیرودیمك اوزصه پوجه

ژیوه وزیبق دیمك اولمش جیوه — صفروروی دیرلمش اماکه طوجه

تهلکه یرلرده اورته ده بوا ون — ممکن اولدقجه صقین کتمه اوجه

حرف الهاء

سورلمش اولدی مسحوق اوله سوده — نوتون دود ودخان ایس اولدی دوده

شکم بطن اولدی زکبسی قازندر — باغارسقی آدی امعا اوله روده

نمودن کستروب عرض ایلمکدر — اولور معروض اولان نسنه نموده

ربودن اختلاس وقاپمق اما — قاپلمش نسنه یه دیرلر ربوده

کشودن کشف ایدوب آچمق دیمکدر — آچلمش نسنه مکشوف وکشوده

ستودن مدح ایدوب اوکمك دیمکدر — اوکلمش اولدی ممدوح وستوده

ایشتمك استماع اوله شنودن — ایشیدلمشده مسموع وشنوده

بوزیبا تحفه برباغ هنردر — کل وسنبل آچلمش توده توده

حرف الیاء مع المد

مالدار آدم غنیدر اوله بای — دیندی بوخسوله فقیر اوله کدای

آستان ایشك نوشته عرضحال — اولدی موطن دیمك اماخاکپای

طوره جق یر مسکن وآرامکاه — هم مقر اوله مکان معناسی جای
رأس وسر باش چشم کوز عین اوله در — دست وید ال رجل ایاقدر اوله پای
ماه نو معناسنه اولدی هلال — اوله درغره ایکی اوچ کونلك آی
عد صایمقدر شمردن اوله در — احسب وبشمار معناسیده صای
بق بوری طبل ودهل اولدی طول — بربولك بوری دیمکدر کرّه نای
بر کوزل منظومه در بو تحفه کیم — اوقیوب اوکرنمسی غایت قولای

حرف الباء

نهر ارماقدر هم او معنایه جوی — ناحیه جانب دیمکدر اوله سوی
جبزه مشتاف وموکن دیدیلر — قیل دیمك معناسنه شعر اوله موی
عنبرك اعلاسنه اشهب دینور — بك کوزل قوقو دیمکدر شاهبوی
اولدی برکو دیمه مکثر الکلام — اوله چوق سوزلو کشی بسیارکوی
صولجان چوکان ربودن اختلاس — یعنی قاپمقدر کرة طوب اوله کوی
اولدی بو نو تحفه برباغ هنر — اوقیان کودکدر آنده نغمه کوی

حرف الجيم مع المد

یل طبیعت سرشت اوله مزاج — خلطه وآمیزش اولدی امتزاج
آرتجی نسنه یه نامی اولدی آد — اوله افزاینده ضدیدر جساد
آلدامه خدعه ایمش اوله فریب — زینت وآرایش اولدی رنك وزیب
یل اویون بازیچه اوله دیدبون — قوجه قاری پیره زن هم خیزبون
قابله ماما دیمك اوله ابه — حامله آبستن اولمشدر کبه
معنی فرزند اوغل اوله ولد — دیدیلر شهری ایسه ابن بلد
یوه طولدر زنب او معنایه دال — ناز وشیوه اولدی مفهوم دلال

رطب ویابس دیدیلر خشك وتره ‌ ‌ ‌ یاوه کوهسازلدر اویله مسخره
یل تبصبص قویروغن صالمق کوپك ‌ ‌ ‌ چاپلوسی میکند اویله دیمك
آرزو حسرت حسد معناسی رشك ‌ ‌ ‌ کوزیاشی معناسنه اویله سرشك
چشم داشتن کوزلمك اویله رصود ‌ ‌ ‌ آمدن کلمك اومعنایه ورود
بامداد اولدی غدوّ اویله صباح ‌ ‌ ‌ اخشام اوسی در شبانکاه ورواح
یل مکس سینك تننده عنکبوت ‌ ‌ ‌ رزق روزیدر هم اومعنایه قوت
قنفذ وکرپی دیمکدر خارپشت ‌ ‌ ‌ خون ودم قان ات دیمکدر لحم وکوشت
یل سلحفه سنك پشت قابلو بغا ‌ ‌ ‌ غوك وضفدع اولمش اما قوربغا
مغز وبینی دیمه معناسی دماغ ‌ ‌ ‌ صاغلقه صحت دی اومعنایه چاغ
روزکارك اسمی اولدی هبوب ‌ ‌ ‌ هم وزیدن اویله بریلدر جنوب
یل مکسر آندن سینکلکدر مراد ‌ ‌ ‌ هم منشه اولمش اومعنایه آد
یوزچویرمك اولدی اعراض ایلمك ‌ ‌ ‌ روی کرداندن اویله دردیمك
عدل واحسانك مآلی اولدی داد ‌ ‌ ‌ اولدی خوکر دیمکده اعتیاد
اولدی یل میرزا منش دیمك ظریف ‌ ‌ ‌ اولدی همکار ومعاملده حریف
دائمی عیاش اولاندر خوشکذر ‌ ‌ ‌ متصل اوقاتی ذوق ایله بکر
مردبی غصه خلی البالدر ‌ ‌ ‌ صاحب عیش رغد خوش حالدر
شغل وکارکردن ایمش ایش ایشلمك ‌ ‌ ‌ هم معطل اولدی بیکاردر دیمك
یل زیان آدی کزند اویله ضرر ‌ ‌ ‌ دیندی صاحب اطلاعه دیده ور
برهنرمنده کشاجم اولدی آد ‌ ‌ ‌ اولدی هر حرفیله برمعنا مراد
هوشمندان اولدی اصحاب فهوم ‌ ‌ ‌ هم بیوکاردر بزرکان وقروم
اولدی تعریف وشناسایی دیمك ‌ ‌ ‌ آشنالق رسمن اجرا ایلمك

از معناسی ایمش حرص وولوع
فائده لنمک تمتعدن مراد
کاشتن زرع ایلیوب اکمک ایمش
خوشه صالقم سنبله اولور مراد
بکجی یه پروالیزو ناطور اولدی نام
کشتزار ومزرعه اولدی عقار
داس ومنجلدر اوراق اما خوید
حنطه کندم در بر آدی اولدی بر
زرد واصفر دیمه معناسی صاری
حصه معناسی نصیب ووایه در
لوبیا بورکلجه بقله اولدی فول
قوزی قولاغی ایمش کوش بره
حصرم وغوره دیمک اولدی قورق
چورك اوتی حبة السودا ایمش
جبن پیز اولدی اویله در پنیر
بیضه ویمورطه تخم ماکیان
بچه یاوری آدی فرخ اولدی بلچ
خبز اتمك ملح طوز نان و نمك
چوق دیمك معناسی بسیار وکثیر
یایمه د رزغی وچراراعی شبان
معنیء مرتع چراکاه دواب

اولدی درکاری شدن ایتمك شروع
اویله درمضمون برخورد ارباد
نیت وروبهدن دیمك بتمك ایمش
خوشهٔ انکوره عنقود اولدی آد
یعنی باغ بکجیسی دیمکدر مرام
اویله بر یورد اولدی ضیعه کسب وکار
دی فصیله دیرملك ایمش حصد وچید
اولچك وپیمانه صاع وکیله کر
رز برنج ارزن دخن یعنی طاری
هم بضاعه الده کی سرمایه در
تازه اوتلر خضر ایمش کاهو مرول
اویله حماض آدی جرجیرك تره
بر حمو ضتلی کوزل نسنه بورق
هم بوغنج دیمکده اومعنا ایمش
سود حلیب اولمش هم اومعنایه شیر
یل یوه وکرا اولدی اویله آشبان
ایلیوب مسلوقه دایم صوین ایچ
خوردنی اولدی طعام اویله یمك
طوق دیمك شبعان ایمش هم اویله سیر
اولدی مطلاع وفلا خنده صبیان
نسنه بیمکدر رتوع ایچمکدر آب

بوك وشازبول طاقى اوله عنباد
توشه ازقدر هم اومعنايه زاد

كاربان سياره اومعنايه عير
شترواشتر اولدى دوه اوله بعير

كوك قيرآته دينلدى اسب نيلكون
ازرق اومعنايه سركشده رحرون

دينلدى فارس جنديه چابكسوار
اولدى مشهور آدم اما نامدار

ايشده آغرلق كرانى وكسل
اولدى احدوثه وافسانه مثل

مردبابانى ديمه معناسى غول
غافل وشاشقن اولان آدمده كول

يل درشت ايرى ديمك اوله خشين
اولدى غضبان دارغين اوله خشمكين

باشه قاقمق سرزنش توبيخ ايمش
سيخ شش مسمار واكسر ميخ ايمش

يل ستوهيدن ايمش ايتمك غضب
بردبارى حلم ايمش فرهنك ادب

نامبارك نحس ونحس اولدى كمين
ناقص واكسكدر اوله كمترين

نقد وجيد ديمه معناسى سره
هم نبهرجدر زيوف وناسره

يل دمر آهن ايمش اوله حديد
بأس قوتدر قتى سخت وشديد

كان معدندر كمش سيم ولجين
نبروزر آلتون ديمك براسمى عين

جوهر اكسيره ديرلر كيميا
اولدى سيما وعلامت سيميا

فى المثل كبريت احمر اولدى يل
نادر وكمياب اولان شى قليل

اوله نادر درديمك بيض الانوق
اسمى وار عنقانك اما جسمى يوق

اولدى اخشيجان عناصر ايچون آد
آب وخاك ونار در اوبرده باد

يل مواليد ثلاث اى پاك ذات
معدن وحيوان ايمش برده نبات

نفس وروح اما نفس دينلدى دمه
بوالبشر دينلدى جناب آدمه

افرينش خلقت وفطرت ايمش
دينه آيين وعادتدر ديمش

بودنى ممكن ديمك اولور مال
ممتنع نابودنى اوله محال

بربری آرد نجه پیدرینی دیملك | هم او معنایه نوالی ایلمك
بامداد اولدی صباح اویله فلق | حیرت وسرخید را خشامده شفق
قارعه دیندی قیامت کوننه | اولدی روز رستخیز او کون بنه
آخرت عقبی ودوزخ در جحیم | اولدی مینودیمه جنات نعیم
جمعه دراذینه بیرام جشن وعید | نو یکی اولدی اومعنایه جدید
ابن مزنه ماه نو اویله هلال | پیل دیملك معناسنه درعام وسال
اولدی برج آسمان اثنی عشر | دورایدر آنلرده بوشمس وقمر
ایندیلر ناهید ایله زهره مراد | کوکب مریخه بهرام اولدی آد
مشتری برجیس ایمش کیوان زحل | چرخ هفتم اولدی هندویه محل
عرش اعظمدر کرزمان ای خوجه | کنکره شرفه دیملك اعلا یوجه
تحت وفوقه دیدیلر زیر وزبر | آلت واوست اویله در اسفل زیرتر
دی یمین ایله یساره صاغ وصول | هم چپ وراست اولدی اویله ایکی قول
پیش وپس اولدی آردایمش خلف وامام شش جهت اولدی جهات الست تمام
بونده بو نو تحفهٔ دری نظام | حمد اوله اللهه که بولدی ختام

اویله رقص ایندیکه مصری قلم | خلقی حیرتده قودی بو تبیا
یافشوراولسه اکا پای انداز | شال کشمیر وپرند ودیبا
نقل موزونی قیلدی اتمام | طاب عقباه کمسلن طیبا
یازدم اتمامنه تاریخ بهین | یاپدی نو تحفه‌یی حیرت زیبا

اشبو نظمك ناظمی حیرت افندی خواجکان

زمره سی بیننده اهل نظم ایدی اول درفشان
مصره ایکیوز اوتوز درنده کلنجه رومدن
بو هنر ابرازینی فکر ایتمش اولدقده همان
بکلکنده حضرت عباس پاشا اسمنه
اشبو نظم دلپسندی ایلیوب طرح اولزمان
خاکپای داور دیوان مصره عرض ایدوب
غایة الغایه پسند اولمش ایدی بو اوج لسان
اولزماندن تا بوهنکامه کلنجه نسخه سین
بر بینه اهل اولان یازوب ایدردی ارمغان
حالیا مستلزم نفع اولدیغندن هرکسه
طبعنی امر ایلدی جم حشمت ام جهان
پادشاهی هم خدیو مصرینی اولادینی
برقرار ایده خدا طوردقجه طاق آسمان
تحفهٔ لروش بودخی براوزکه رنکین تحفه در
اوقیوب حفظ ایلسونلر کوشش ایله هر جوان
کلدی بر مصرع سعیدك طبعنه تاریخیدر
طبع اولندی تحفهٔ جوهر عیار اوج زبان

طبعت هذه الرساله بمطبعة صاحب السعاده ببولاق فی غرة ربیع الآخر
سنة الف ومأتين اثنين واربعين

al-Sīwāsī Muṣṭafā
ibn Abī Bakr

al-Mafātīḥ al-durrīyah

٢١٩٧

مصدر منفرد قطعه طريقي
صحيفه ١٥

بسم الله الرحمن الرحيم

سبحان الذی اخلص الانسان بالنطق من عالم العجماء والجماد وحمداً
للذی علمه البيان مع تنزيل الفرقان من ارم ذات العماد وصلاة علی من
انجيانا من غيابات سجن الاهواء وسلاماً علی من هدانا الی جنات
عدن المشحونة بالنعماء ورضية علی من صاحبه ولو ساعة ومن
تبعه باحسان ولو بلحظة وتعظيماً علی توابع متبعهم الی يوم القيامة
بحذافيرهم وبعد فلما كان غالب اسرار الحق علت كلماته مصوغة علی
السن العارفين باللغة الفارسية وكانت ضوابطها معانی الفاظهم البهية
لا جرم حری علی ذی الهمة العلية ان يتعلم اولاً قواعد الفرس وان
يطالع ثانياً كتبهم بالقراءة والدرس حتی يقف علی تمام مراداتهم
بلا خطأ ولا خلل ويعلم اقصی اشاراتهم بلا زيغ ولا زلل ورسالتنا
هذه ان شاء الله تعالی متكفلة ببيان جميع ضوابطها ومتضمنة
بقاطبة قواعدها وسميتها مفتاح الدرية فی اثبات القوانين الدرية
وهذه فريدة لم تثقب الی الان فلله الحمد فی كل حين وآن

باب المصدر

وهو اسم آخره نون بعد دال او تاء مفتوحتين ساكن ما قبلهما قياسا مطردا فهو على قسمين دالى وتائى فالقسم الدالى على خمسة انواع لان ما قبل الدال اما حرف مد او راء ساكنة او نون ساكنة يجمعها حروف يا رِ نو واما ستدن فمخفف من ستادن لان ماضيه ستاد لا ستد واما مثل شُدَن وآمدن وزدن وتمردن فشاذ من وجوه الاول تحرك ما قبل الدال فى الماضى والثانى عدم وقوع ما قبل الدال حرفا من حروف يا رِ نو والثالث فى المضارع سيجئ تفصيله فى بحثه

النوع الاول الذى قبل داله ياء اما رباعى مثل ديدن او خماسى مثل پَريدن اوسداسى مثل ارزيدن اوسباعى مثل پرستيدن او ثمانى مثل آراميدن

النوع الثانى الدالى الواوى اما رباعى نحو بودن او خماسى مثل رُبودن اوسداسى مثل فرمودن اوسباعى مثل آزمودن

النوع الثالث الدالى الالفى مثل دادن وستادن وافتادن وفرستادن ومژده دادن

النوع الرابع الدالى الرائى مثل بردن وسپردن وافسردن

النوع الخامس الدالى النونى مثل كندن وراندن وآكندن وافشاندن القسم التائى على اربعة انواع لان ما قبل التاء اما خاء اوسين او شين اوفاء فالتائى الخائى ما قبلها حرف مد مثل باختن وكريختن وآموختن واما ختن فشاذ والتائى السينى مثل جستن وخاستن ونوستن ودانستن وآراستن والتائى الشينى مثل كشتن وگذاشتن وانگاشتن والتائى

الثاني مثل رفتن ويافتن وفريفتن ودريافتن والمصدر مطلقا اما مفرد مثل بريدن ودانستن او مركب مثل دراغوش كردن وعهد بستن فيكون الجزء الاول اسما والثاني من مصادر الافعال العامة مثل كردن وشدن وزدن وبستن وغيرها وهذا التركيب فيه قياسي وتدخل الباء على المفرد وعلى الجزء الثاني من المركب وتنقلب الالفات ياء نحو بيامدن وبياموختن ودراغوش بكردن وزود بيامدن وهذه الباء مكسورة الا اذا كان اوله مضموما او واوا او ميما فتضم الباء الزائدة نحو بخوردن وبپردن وبمكيدن وقد يحصل المعنى المصدري بالياء مثل نيكي وبدي وبالشين المعجمة المكسورة ما قبلها المزيدة في اخر صيغة الامر مثل دانش وروش وپرورش وپرسش وهي ليست بضمير وقيل قد يؤخذ المعنى المصدري بزيادة الالف والراء موضع النون المصدري مثل كفتار ورفتار وقد يكون نعتا مثل خريدار وخواستار وقيل مثل رفتار من قبيل الوصف التركيبي يعني الجزء الاول صيغة الماضي والثاني صيغة الامر المخففة من آور بحذف الواو وبعد التركيب يكون مصدرا ويؤيده استعمالهم في مقام المدح فيكون معناه الذهاب اللطيف

باب صيغة الماضي

هو صيغة المصدر بحذف نونه واسكان داله او تائه مع سكون ما قبلهما مثل دانست وپريد ونحوهما وقد يجتمع ثلاث سواكن مثل رانْد وكرارد ويجب في الذي قبل تائه خاء مثل انداخت واندوخت وانگيخت الا يخت ويجب ايضا في الاسماء مثل چاشت ودوست وبيست فيجب ان يكون اول السواكن حرف مد اما سبب عدم السكون في آمد

فلكون الميم بدلاً من الساكنين الساكن ثانيهما الان اصله آيدن
ويعضده آيد وآی وآيند وقيل آيدن لغة اخرى وهما اصلان فحينئذ
يكون آمد شاذا واما سبب عدم السكون فی شد وزد فلتعسر الابتداء
بالساكن والابتداء به ممكن لا متعذر قال به البيضاوی والزمخشری
والسكاكی فی تصريف المفتاح حيث قال من دأبهم ان يبدؤا به وما اشبه
ذلك بالمتحرك ولم يقل من الواجب ان يبدؤا به وقال ابن الجنی فی الموافق
الابتداء بالساكن كثير فی الفارسی مثل شيرويش بمعنى الاسد والقريحة
واما شيرويش بالكسرة الصريحة فبمعنى اللبن واللحية وفی المعنى الاول
يسمى السكون بالكسرة المجهولة ای يشبه الكسرة وليس بكسرة قال
نجم الدين الرضی مثل هذا الساكن يعتمد قبله على حرف قريب من الهمزة
المكسورة وللطف الاعتماد عليه لا يتبين وقيل انه كسرة بالاختلاس
ويؤيده الضمة المجهولة مثل شور وهی حركة بالاتفاق اعلم انه كما اكتفى الحكاية
فی العربية من الافعال بلفظين كذا فی الفارسية وكذا فی الخطاب
والغيبة فی الفارسية فيصير جملة صيغها ستا وعلامة مفرد الغائب
وجود التاء الساكنة ماقبلها وعلامة الجمع فی غيبتها وجود النون
والدال الساكنين بفتح ماقبل النون وعلامة مفرد الخطاب وجود الياء
المكسورة ماقبلها وعلامة جمعه الحاق الدال بعد الياء الساكنين
وعلامة المتكلم وحده الحاق الميم الساكنة المفتوحة ما قبلها
وعلامة المتكلم مع الغير لحوق الياء والميم الساكنين مع كسرة ماقبل الياء
اعلم ان التثنية والجمع فی الفارسی يشتركان فی الكل كالمذكر
والمؤنث وقد تدخل عليه الياء كالمصدر بلا فرق مثل بدانست واذا

اردتَ الحكاية عن حال الماضى زدتَ لفظ مى عليه مثل مى دانست
واذا اردتَ نفيه تزيد عليه النون المفتوحة فى المفرد وعلى الجزء الثانى
فى المركب بتقليب الالفات ياء مثل نباموخت ودرنك نكرد ويسمى
الجحد المطلق والضابط للمجهول ان تجئ بكلمة من باب شدن ملتبسة
بهيئة الباب الذى اردت ان تجعله مبنيا للمفعول متأخرة عن اسم
مفعول ذلك الباب مثلا تقول فى المجهول المصدر ردانسته شدن

باب المضارع

وهو مشتق من المصدر بحذف نونه وجعل آخره دالا ساكنة اصلية
اومقلوبة من التاء مع فتح ماقبل الدال فاشتقاقه اما من المصدر الدالى
او التائى اما المشتق من الدالى فلا يخلو من ان يكون ماقبل الدال
حرفا من حروف يارنو فان كان قبل داله راء حذفت مثل چرد من چريدن
اما افريند من افريدن وچيند من چيدن وبند من بيدن وكريند من كريدن
المحولة فعلا بتقديم نون المصدر على الدال وشنود من شنيدن بقلب
الياء واوا بعد حذف النون المصدرى فشواذ وان كان ماقبل الدال
الفا حذفت ايضا مثل ابسند من ابستادن اما كشايد يشتق
من كشودن لا كشادن اومنه فمخالفة للقياس لدفع الالتباس بكشد
من كشتن واما دهد من دادن فشاذ وقيل دهيدن لغة فيه فيكون من قبيل
حذف الياء فلا يكون شاذا واما زايد من زادن بزيادة الياء فشاذ وقيل
زاييدن لغة فيه وان كان ما قبل الدال واوا حذفت وعوضت عنها
الالف والياء معا مثل ازمايد من آزمودن واما بود من بودن فشاذ وقيل
للفرار من الالتباس بپايد من پايستن وان كان ماقبل الدال راء او نونا

فتحتهما مثل برورد من برورذن ورانَد من راندن واما فتح باء بود من بودن
فلئلا يلتبس بمضارع بريدن من بردوا ما ميرد من مردن بزيادة الباء وكسر
الميم لاجلها فنادر لا حكم له واما كند من كردن فشاذ واما اورد من اوردن
فجار على القياس وكثيرا ما يقال ارد بحذف الواو واما زند من زدن
وتمرند من تمردن بقلب مكان النون بمكان الدال وايد من آمدن بقلب
الميم ياء وشود من شدن بزيادة الواو فهي اربع كلمات مضارعها سماعي
نوادر لا حكم لها واما المشتق من التاني فلا يخلو من ان يكون ما قبل التاء
حرفا من حروف خسشف تبدل التاء دالا في الشكل اما اذا كان ما قبل
الدال المقلوبة من التاء خاء فتبدل زاء مثل آموزد من آموختن وفتح الباء
مثل پزد من پختن اكثر وصح مع جواز الضم واما شناسد من شناختن
وفروشد من فروختن وكسلد من كسختن فشاذ عن القياس اما اذا كان
ما قبلها سينا مهملة فلها احوال ثلاثة حذفها وتبديلها ياء او هاء مثال
الحذف مثل داند من دانستن ومثال التبديل ياء مثل پيرايد من پيراستن
ويجوز زيادة الواو قبل الياء بعد حذف السين اذا كان ما قبلها مضموما
باشباع الضمة حتى يحصل منها الواو وهو في ثلاث كلمات وهي جويد من
جستن وزويد من رستن وشويد من شستن ومثال تبديلها هاء مثل خواهد
من خواستن واما بندد من بستن فشاذ وقيل بندد من بندن لغة فيه فيكون
من حذف الباء فلا يكون شاذا واما پيوندد من پيوستن ونشيند من نشستن
وورنشيند من ورنشستن ونويسد من نوشتن وورخيزد من ورخاستن فشواذ
واما اذا كان معجمة فتبدل راء مثل انبارد من انباشتن وزيادة الالف
في آغارد من اغشتن خلاف القياس اما گردد من گشتن بفتح الكاف

الفارسية فشاذ وقيل كُزيدن لغة فيه بل كثير الاستعمال واما كشد من كُشتن بضم الكاف العربية ونويشد من نُوشتن بالشين المعجمة او المهملة وسِرِيشد من سِرِشتن بكسر السين والراء المهملتين فشواذ عن القياس وأما اذا كان فاء فتبدل باء موحدة مثل نابد من نافتن وقد جاء بافد من بافتن وشكافد من شكافتن وشكُفد من شكُفتن بضم الشين المعجمة فعلى الاصل بتحريك الفاء في الكل وجاء شكوفد بزيادة الواو واما كوبد من كفتن ورَوَد من رفتن بفتح الراء وخفتد من خُفتن وكيرد من كرفتن وپذيرد من پذيرفتن فشواذ واعلم انه اذا دخل الباء على المضارع خص للاستقبال وان دخل لفظ مي عليه خص للحال مثل بداند وميداند وهذه الباء مكسورة الا اذا كان اوله مضموما او باء او ميما كما سبق في المصدر هذا في المفرد وأما في المركب فتدخل على الجزء الثاني مثل دراغوش بكند وميكند وقد يسكن ما بعد الباء لرعاية الوزن مثل بشناسد وبكذرد

باب باقي الاسماء والافعال

نفي الحال ونفي الاستقبال مضارع دخل عليه النون المفتوحة فتنقلب الفات الاوائل ياء مثل نميداند ونيامورد ودرنك نمي كند ونكند ناكيد نفي الحال ونفي الاستقبال مضارع دخل عليه لفظ هرانيه تقول هرانيه نمي داند وهرانيه نداند * امر الغائب * صيغة المضارع بعينه لكن يفرق بينهما بالقرائن مثل بداند ويجئ ايضا بزيادة الالف قبل دال المضارع مثل كناد يستعمل في الدعاء ويجئ على صيغة الامر الحاضر بزيادة لفظ كو مثل كو بداند وبداند كو وبالزيادة على اول صيغة المضارع

مثل كو بكنند لكنه نادر وقد يجئ بزيادة لفظ بايدكه على المضارع مثل بايدكه بدانند * نهى الغائب * صيغة امر الغائب اذا دخل عليه الميم المفتوحة وفى بعض المواضع نون مفتوحة مثل مدانند ونداند ومكناد وكومدان ومدان كوبايدكه ندانند * امر الحاضر * صيغة المضارع بحذف الدال من اخره واسكان ماقبلها وتدخل عليه الباء ومى على وفق ماسبق مثل بدان وبجوى وبنجس وبمال ومى دان وباور بكن ومبكن ويجوز اسقاط الباء من اخر الامر ان كان ماقبلها الفا وواوا مثل بيانى وبجوفى بجوى * نهى الحاضر * صيغة امر الحاضر بزيادة الميم المفتوحة فى مثل مدان ودرنك مكن ومبا * اسم الفاعل صيغة المضارع زيدت قبل داله نون ساكنة وبعد الدال هاء غير ملفوظة مثل داننده وتدخل عليه الباء ومى فتدل على الحال والاستقبال بقرينة دالة عليه مثل بجوينده وبنجشنده وبمانند ومى داننده اعلم ان الضمير كما يضمر فى اسم الفاعل فى العربى يضمر فى الفارسى ويضمر فى داننده مداول هو هى انت انت انا وفى جمع دانند مداول هما هم هن انتما انتم انتن نحن وكذا فى المفعول وعلامة جمع اسم الفاعل والمفعول الحاق لفظ كان باخره بالكاف الفارسى مثل داننده كان ودانسته كان اعلم ان الالفاظ الفارسية من الاسماء والافعال ساكنة الاواخر الا ماندر والمتحرك مفتوح لا غير مثل اسم الفاعل والمفعول الا لفظ كه لذى العقل ولفظ چه لغيره والصفة المشبهة صيغة الامر الحاضر بزيادة الالف فى اخره مثل دانا وشناسا ومع النون مثل كويان وخندان وفى غير المشتق بزيادة لفظ كربان ووان مثل

كذشكر وباغبان وسكبان ومنها الوصف التركيبي بصيغة امر
الحاضر المركب بالمفعول المقدم مثل فرمان بردار ودل ربود وزبين وقيل
اصله اسم الفاعل المضاف الى المفعول مثل بردارندهٔ فرمان فحذفت
علامة اسم الفاعل اعني لفظ نده ثم اخره عن المفعول وهو اوفق معنى
من الاول والاول ايسر ضبطا ومنه المعطوف والمعطوف عليه مثل
خوناب اصله خون وآب حذفت العطف وجعلت كلمة واحدة ومنه
المضاف اليه المقدم على المضاف وهو في الفرس شايع مثل دولت خانه
وپادشاه عالم پناه وشهنشاه اصلهما خانهٔ دولت وپادشاه پناه
عالم وشاه شهان * اسم المفعول * صيغة الماضي بفتح اخره وكتب الهاء
الغير الملفوظة فما قبل الهاء اما دال او تاء مفتوحتان * اسم الزمان
والمكان * كلمة في اخرها لفظ كاه مثل دانستن كاه وبازكاه وچراكاه
وسحركاه اوفي اولها هنكام للزمان وجاي وستان للمكان مثل
هنكام دانستن وجاي دانستن وكلستان وقيل اذا زيدت الياء بعد نون
المصدر يكون مناطا لاسم الزمان والمكان مثل خواندني وتن
ونمودني جاي * اسم الالة * كلمة يضاف اليها لفظة الة مثل الة دانستن
بناء المرة والنوع * مصدر ان تركتان مع ما تفيد المرة او النوع مثل
يكبار دانستن ويك كونه دانستن * اسم التصغير * كلمة في اخرها كاف
عربية ساكنة مثل پسرك ودخترك وان كان اخرها هاء غير ملفوظة
تقلب الهاء ياء مثل دانديك وخواجيك وقد تقلب كافا عربية مثل
دانندكك وخواجكك قيل وقد يكون جيما فارسية مفتوحة وياء
غير ملفوظة مثل غلامچه وديوانچه * اسم المنسوب * كلمة في اخرها ياء ساكنة

مثل دانشى وشيرازى اوفى اخرها لفظ ناك اومند اوور اوبان مثل هوشناك وخطرمند وهنرور وشتربان ومن اداة النسبة كلمة سا مثل عنبرسا ومشكسا وقيل هى من اداة التشبيه وقد يكون امرا من ساويدن اوسابيدن كان اصله ساو اوساى كلاهما بالتركى ازملك * اسم التفضيل كلمة زيدت فى اخرها لفظ تر مثل داننده تر ودانسته تر * فعل التعجب كلمة زيدت فى اولها زهى اوچه عجب اوايا اوآيا مثل زهى دانست وچه عجب دانست زهى دانستن وچه عجب دانستن زهى داننده وچه عجب داننده وآيا دانست وآيا دانست

باب حروف المعانى

الهمزة للتنبيه مثل اى جرم را كركنى ظلم وجور كند لاجرم مرترا جورد ورور والالف الساكن تجئ للندا مثل خدايا وللتوسل بين المركبات مثل سراپا وسرابن ودستادست وللزيادة مثل كفتا وقد يكون زائدا فى قوافى الاشعار وقد يزيد الالف الممدودة فى اوائل المصادر والافعال للتنبيه مثل آواريدن وآواريد والامر من آمدن الف ممدودة مثل بازآ والغالب فى الامر الفارسى ان تزاد فى اوله باء مثل بدان وان زيد الباء فى اول امر آمدن تقلب الهمزة ياء فيقال بيا ومن وهم ان اصل بيا آى ففعل القلب المكانى بين الالف والباء فصار بيا فقد وهم لانه يلزم حذف الالف مع القلب المكانى وهو تكلف مبتدع من عند نفسه بل الحق ان اصل بيا آى فحذفت الباء فصار آ فقلبت الهمزة ياء فصار بيا كما فى آموختن وبياموختن * وحرف النداء فى الفارسى حرفان الاول اى والثانى آ * وحرف التعجب * حرفان وهما آيا وآيا * واسمان * وهما

زهى وجه عجب * والباء المفتوحة * تجئ للالصاق مثل عاشق كه
شد كه يار بحالش نظر نكرد اى خواجه درد نيست وكرنه طبيب
هست وللمصاحبة مثل بهست ونيست مرنجان ضمير وخوشدل باش
كه نيستى است سرانجام هر كمال كه هست وللقسم مثل بخداى وللظرفية
مثل كس بد ورز كسب طرفى نبست از عاقبت به كه نفروشند مستورى
بمستان شما وللتحسين اللفظ مثل بدرياد زمنافع بى شمارست اكر
خواهى سلامت دركنارست وبشكر اندرش * والمكسورة * تدخل
على المشتقات وهى للاستقبال اذا دخلت على المضارع مثل بدانم
وللتأكيد اذا دخلت على غيره مثل بدانستن وبدانست وبدانند
والمضمومة * فيما كان اوله مضموما اوباء اوميما مثل بخوردن وبپوردن
وبمكيدن على ما سبق * التاء * علامة الخطاب مثل عمرت وجمعه تان
مثل عمرتان واذا دخلت التاء فى مثل نا يقال نات بمعنى البكم ويجئ
بعد الواو الساكنة مثل كبسوت ويجوزان يفتح الواو مثل ابروت
ويجوزان يزاد الياء مثل كبسويت وقد يزاد التاء بعد الياء المصدرية
مثل راستيت وبعد هاء العلامة تزاد همزة المفتوحة مثل بنده ات
ودانده ات وقد يحذف الهاء والهمزة مثل بندت فى بنده ات * الزاء
بمعنى من وعن وهى مكسورة اذا كان ما بعده حرف صحيح او حرف
علة متحرك مثل زمن وزيزدان واذا كان ما بعده حرف علة
ساكنة فيكون الزاء مفتوحة ان كان قبل الالف مثل زانكه كه
زابر من مسكين نظرست آثارم از آفتاب مشهورترست ومضمومة
اذا كان قبل الواو الساكنة مثل ازوست ومكسورة اذا كان قبل

الياء الساكنة مثل ازين * الشين * ضمير غائب فاحكامه اذا دخل على الاسم او الفعل مثل احكام التاء على التفصيل المذكور مثل عمرش وديدش وناش وعصاش وابروش وكيسوش وراستدش وبنده آش وبندش على الضرورة وقد يكون علامة المصدر مثل دانش فيكون ماقبل الشين مكسورا ابدا ويكون ماقبل الضمير مفتوحا ابدا اذا لم يكن بعد حرف علة ساكنة مثل ابروش وكيسوش الا لضرورة الشعر فيكون ساكنا مثل وقت خرمنش خوشه بايد چيد * والكاف العربي * علامة التصغير بفتح ماقبله مثل جانك وان كان ماقبله هاء لعلامة الفتح تقلب الهاء ياء مثل خواجيك وبنديك ويجوز ان تقلب كافا فارسيا مثل خواجگك وبندگك * الميم ان زاد على الآخر يكون ضمير المتكلم مثل جانم ودانستم وان زاد على الاول يكون علامة النهي مثل مدان * النون * ان زاد على اخر الماضي يكون علامة المصدر مثل دانستن وعلى الاول يكون علامة النفي مثل ندانست ونداند ونداننده وقد يزاد عليه الالف فيدخل المشتق وغيره فيكون وصفا تركيبيا مثل نادان ونامرد * الواو * هو حرف عطف غير ملفوظة للاكتفاء بضمة ماقبلها الا اذا كان بعد حرف المد فتضم الواو مثل بارسا ورند صوفي وظريف وابرو وچشم وقد يشبع ضمة ماقبل الواو ويمد ولا تضم الواو وقد تفتح الواو للضرورة وعند اهل الخراسان قد يكون الواو الساكنة علامة التصغير مثل پسرو بمعنى پسرك وقد يزاد لمجرد الاشباع * الهاء * قد يكون للنسبة واللياقة مثل همه كاراوست شاهانه ولبيان المقدار والقدر مثل يك ساله وچند مرده حلاجيست وقد يكون علامة لفتحة ماقبلها مثل داننده وخواجه وهو غير ملفوظة فلا يكون

من حروف المعانی بل لا یکون من حروف المبانی * الیاء * قد یکون
للمصدر مثل سردی وللخطاب مثل نوبی وللوحدة مثل پادشاهی وللنسبة
مثل رومی ولحکایة حال الماضی مثل دانسی وقد یکون للوصف مثل
پارسایی وقد یکون لمجرد الاتصال والربط فی اواخر الادوات ولمجرد
الاشباع فی اخر الکلمة اعلم ان لفظ است علامة کون الکلمة خبرا
وجمعه اند واذا کان اخر الکلمة مفتوحا یجب اثبات الفه فی الخط
ولا یلزم فی التلفظ مثل داننده است واذا کان اخرها ساکنا یجب
حذفها فی الخط والتلفظ مثل فرتبست وکل کلمة فی اخرها العلامة
فتحة ماقبلها یزاد فی جمعها لفظ کان بالکاف الفارسیة فیقال
خواجکان ودانندکان اعلم ان لفظ تا حرف تعلیل بمعنی اللام الجارة
مثل آمدم تا زا ببینم ویجی لانتهاء الغایة مثل رفتم تا بمکه وللشرط مثل
تا نونیابی من نیابم وقبل للدوام مثل تا در ین کله کوسفندی هست به نشیند
اجل رقضاتی ولمعنی الضعف مثل یکتا ودوتا وسه تا * والجیم * الساکنة
یکون فی اخر الکلمة علامة لتعریب مثل بنفشج فی بنفشه وبابونج
فی بابونه وقد یکون مطلقا مثل لجام فی لکام وبنج فی بنك وقد یبدل
القاف من الهاء للتعریب مثل بیدق فی پیاده ویکتب واو رسمی بعد الخاء
المفتوحة والمکسورة لکن لا دخل له فی التلفظ لان مخرجه من مخرج
بنضم الفم فیه الی الحلق فیجی الواو لاشعار هذا الاشعار مثل خواست
وخویش وکلمة * را * یجی بمعنی اللام الجارة وللعلامة المفعول وللتقسیم
مثل خدا را وللزیادة کانها من اسباب التعدیة مثل درم را زید دادم وکلمة یا
للنداء والخطاب والتردید مثل یا خدا ویار بد آمدست یا عمرو

باب قواعد شتى

اعلم انه لا يظهر الاعراب الثلثة في الفارسية الا في محلين المضاف والمعطوف عليه فالمضاف مجرور كما ان المضاف اليه مجرور في العربية مثل جانِ من الا اذا اضيف الى المضمر المتصل فلا يظهر الجر في لفظه بل يشبع حينئذ مثل جانش جانم جانت والمعطوف عليه ان احتمل اخره الحركة يرفع اخره ويكتب واو للدلالة على الضمة والعطف بالضمة واما الواو فعلامة لتلاوة الضمة لان الضمة تلفظ والعطف بالملفوظ احرى والواو لا يتلفظ وهو بخلاف العربي لان العطف فيه بالواو وقيل العطف بالواو وهو موافق للعربي والضمة الملفوظة علامة للواو العاطفة الغير الملفوظة والاول اولى والثاني انسب بالعربية مثاله جانُ وسر بضم النون وان لم يحتمل الضمة بان كان اخره حرف مد او هاء وقف غير ملفوظة فتضم الواو فقط مثل داناو بيناو ابنده و زنده اعلم ان المصدر كما لا يستتر فيه الضمائر في العربي و يضاف اليها كذلك في الفارسية مثل دانستنش ودانستنت ودانستنم * فصل * اذا اردت ان تصير المصدر متعديا فزد في اخر امر الحاضر منه الفا ونونا مكسورة ويا ودالا مفتوحة ونونا ساكنة مرتبة مثل دانانيدن واذا حذفت النون من اخره يكون ماضيا متعديا مثل دانانيد ومع حذف الياء وفتح النون يكون مضارعا متعديا مثل داناند ومع حذف الدال منه واسكان النون يكون امرا متعديا مثل دانان واذا زدت في اخر الامر المتعدي علامة الفاعل اعني لفظ نده يكون اسم الفاعل المتعدي مثل داناننده واذا حركت الدال من الماضي المتعدي مع زيادة الهاء يكون اسم المفعول مثل دانانيده وقس عليه الجحد والنفي

والنهی مثل ندا نابند ونداباند ومدانابد ومدا نان * فصل * کل کلمة اخرها
یاء وماقبلها الف اوواو یجوز حذف یائها مثل پاوجا فی پای وجای ورو
ومو وساوبو فی روی وموی وسای وبوی وکذا اذا کان ماقبل الهاء الفا
یجوز حذف الفه مثل مه وشه فی ماه وشاه * فصل * کل دال ماقبله
ساکن غیر حرف مد فهو دال مهملة مثل کردن وکندن وماسواه ذال معجمة
مثل خذا وجذا وپذر وماذر وخذمت وبراذر وامیذ وبوذن وسوذ وذ
ویجمع هذه القاعدة بیت بعض الفضلا کل ماقبله ساکن بلا وای فهو دال
وماسواه فمعجم وبیت بعضهم پیش ازو در لفظ مفرد کر صحیح وساکنست
دال خوان ازاو باقی جمله ذال معجمة است ویصح ان یقرأ بالمهملة فی جمیع
مواضع المعجمة بل ینبغی ان یجتنب البلیغ من التکلم بالمعجمة لان الصحیح
ان المعجمة لا توجد فی الکلام الفصیح * فصل * لا یوجد فی الفارسیة
ثمانیة احرف من حروف التهجی وهی الثاء المثلثة والحاء المهملة والصاد
المهملة والمعجمة والطاء المهملة والمعجمة والعین المهملة والقاف تجمعها
هذا البیت هشت حرفست ان زبان فارسی ناید همین تانیاموزی نباشی
اندرین معنی معاف * بشنوا کنون این حروف ویادگیر ای اهل دل ثاء وحاء وصاد
وضاد وطاء وظاء وعین وقاف * فصل * المضمرات * الشین * للغیبة
والتاء للخطاب * والمیم * للمتکلم وحده وهذه الثلثة مضمرات متصلة دائما
مثل دانستنش وجانت وسرم ووی واو للغائب المفرد وایشان لجمعه وتو
للمخاطب وشما لجمعه ومن للمتکلم وحده وما له مع الغیر * فصل * اسماء
الاشارة این للقریب واینان واینها لجمعه وآن للبعید وآنان وآنها لجمعه
فصل * اسم الموصول آنکس للعاقل وآنچه لغیره وآنکه للمفرد وآنانکه

الجمعه واوکه للمفرد وایشانکه للجمعه * فصل * اسم الاستفهام کیست
بمعنی من وچیست بمعنی ما وکدام وکدامین وچه چیز بمعنی ایش
واصله ای شئ

فصل فی الحروف

رَا مَرا بَا تَا بِر دَر اندر
ل ل ب الی علی فی فی

اَز نَه مَه مَگَر اَگَر اَر تَاکْ وَر مند
مِنْ لا لا لَو لو لو نسبة نسبة نسبة

فصل فی الاعداد شمارها طاق جفت
عدد اعداد فرد زوج

یک دو سه چار پنج شش هفت هشت نه ده
۱ ۲ ۳ ٤ ٥ ٦ ۷ ۸ ۹ ۱۰

یازده دوازده سیزده چهارده پانزده شانزده هفده
۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱٤ ۱٥ ۱٦ ۱۷

هژده نوزده بیست بیست یک بیست دو بیست سه
۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳

بیست چهار بیست پنج بیست شش بیست هفت بیست هشت
۲٤ ۲٥ ۲٦ ۲۷ ۲۸

بیست نه سی چهل پنجاه شصت هفتاد هشتاد
۲۹ ۳۰ ٤۰ ٥۰ ٦۰ ۷۰ ۸۰

نود صد هزار دوهزار سه هزار الی اخره ده هزار
۹۰ ۱۰۰ ۱۰۰۰ ۲۰۰۰ ۳۰۰۰ ۱۰۰۰۰

یازده هزار	دوازده هزار	سیزده هزار	الی اخره	صد هزار
١١٠٠٠	١٢٠٠٠	١٣٠٠٠		١٠٠٠٠٠

دوصد هزار	سه صد هزار	چهارصد هزار	الی اخره	هزار بار هزار

دو هزار بار هزار	الی اخره	ده هزار بار هزار	یازده هزار بار هزار

الی اخره	بیست هزار بار هزار	سی هزار بار هزار	الی اخره

صد هزار بار هزار	الی اخره	هزار هزار بار هزار	الی اخره

اعلم ایها الصائب قولا وفعلا ان خلاصة ما حقق فی علم الهندسة والحساب أن مراتب العدد اثنا عشر الاولی الاحاد والثانیة عشرات والثالثة مات والرابعة الوف والخامسة عشرات الوف والسادسة مات الوف والسابعة الوف الوف والثامنة عشرات الوف الوف والتاسعة مات الوف الوف والعاشرة الوف الوف الوف والحادیة عشر عشرات الوف الوف الوف والثانیة عشر مات الوف الوف الوف ثم یبدأ بعدها وقال بعض اهل الحساب مراتب الاعداد اربعة فقط وهی اخاد وعشرات ومات والوف وان زیدت العدد علیها یستانف اعلم انه یبدأ الاحاد من الواحد الی التسعة والعشرات من العشرة الی التسعین ویبدأ المات من مائة الی تسعمائة ویبدأ الالوف من الالف الی تسعة الاف ویبدأ عشرات الالوف من عشرة الاف الی تسعین الفا ویبدأ مات الالوف من مائة الف الی تسعمائة الف

وبدأ الوف الالوف من الف الف الى تسعة الآف الف وبدأ عشرات الوف الالوف من عشرة الاف الف الى تسعين الف الف وبدأ مآت الوف الالوف من مائة الف الف الى تسعمائة الف الف وعلى هذا القياس فى سائرهم اعلم انه كما لا نهاية لمعلومات الله تعالى ومقدوراته كذلك لا نهاية للاعداد ولا يعدها بتفصيلها الا الله العليم الحكيم لكن اصول الاعداد اثنا عشر سواء كانت فى العربى او فى الفارسى او غيرهما وهى الاحاد والتسع وعشرة ومأة والف مبدؤها واحد واخرها الف واذا ركب بعضها ببعض يبتدأ من احد عشر ولا ينتهى الى شئ ابدا فتشبث بما انبئك تبلغ مخارج العلماء ولا تلتفت الى ما قاله غير الفحول من الكبراء لان كلامه كخيال بفلاة يظنه الظمآن ماء وفحوى القاطة لا يروى الغليل ولا ينبت كلا بل لم يخلص بعد من رقبته ربقة التقليد ولا يعطى له من فضل الله فليرد بفضل الله وعونه الفت مفاتيح الفرس على طبق النهج الاقدم وقبلها رتبت امثلة الفرس على وفق الطبع الاقوم ليكونا هديتين لاولى الالباب

جعلهما الله تعالى لهم مفتاحى كلمسات الاقطاب من الفقير

خادم الفقراء ابن ابى بكر السيواسى مصطفى لله الحمد

فى الآخرة والاولى وعلى رسوله الصلاة ومن تابعه

والحمد لله رب العالمين على التمام

طبعت هذه الرساله بمطبعة صاحب السعادة ببولاق

فى اخر ربيع الثانى سنة الف ومأتين اثنين واربعين

سه زبان تحفهٔ حیرت مقدما حفید حضرت ولی النعمت دولتلو
عباس پاشا افندمز حضرتلرینک نام نامی واسم سامیلرینه طرح اولنمش
ونفعی جمله یه شامل اولمق ایچون طبع ایتدرلمش اولوب اشبو مفاتیح
دریه رساله سی دخی لسان فارسی یه اساس اولدیغجون طبع اولنوب
ذیل تحفه ده بولنمسی مناسب کورلمش اولمغله مشارالیه افندمزك
کندو حسن خطلریله تصحیح اولنه رق تحریر بیورلمش اولان
نسخه نفیسه دن استنساخا طبع اولندیغی معلوم اولمق ایچون
اشبو صحیفه یه شرح ویرلدی

بیت شاهد

بنام خالق وحی و توانا
قدیم و قادر و بینا و دانا

دیگر بیت

بنام خدا ذات ابد الابد
نتر مقصود اول و آخر همه

بیت

اله نامک ابتدام تاج نامه
که نامه‌م شایع اوله خاص عامه

یا من انشاء الاشیاء نطقا
و یا من علم الانسان اسما
سکا در جمله‌نک حمد و ثنالر
عطا کرکده بر قطره بیلا

3 1761 08140458 4

PL
248
S587A17
1826